

प्रश्न १ : अः दासबोधाचा सारांश सांगितलेली ओवी

ग्रंथां नाम दासबोध/ गुरुशिष्यांचा संवाद/ येथ बोलला विषद/ भक्तीमार्ग||(१-१-२)

दासबोध हा प्रामुख्याने गुरु-आणि-शिष्य यांच्यातल्या संवादाच्या स्वरूपात लिहिलेला आहे आणि त्यात भक्ती मार्गाचा विषय केंद्र स्थानी आहे. दासबोधातील प्रमुख सिद्धांत चौथ्या ओवीत आला आहे - “देव पावण्याचा सर्वात प्रमुख मार्ग भाकीत आहे.”

भक्तीचेन योगे देव/ निश्चये पावती मानव/ ऐसा आहे अभिप्राव इये ग्रंथी||(१-१-४)

प्रश्न १: बः द. १-१ मध्ये काथीलेले दासबोधातील मधील विषय

दासबोधात नाना विषयांचा उहापोह केलेला आहे. त्यात प्रामुख्याने :

- भक्ती मुळे ईश्वरप्राप्ती होते तर तिचे स्वरूप, शुद्ध ज्ञान, आत्मस्थिती
- शुद्ध उपदेश, सायुज्य मुक्ती, मोक्षप्राप्तीचे लक्षण
- शुद्ध आत्मस्वरूप, विदेह अवस्था, अलिप्तपणा
- मुख्य देव कोण, खरा भक्त, जीव आणि शिव यातील संबंध
- ब्रह्माचे स्वरूप, वैचारिक भेद, आपली स्थिती
- उपासनेचे प्रमुख लक्षण, काव्याची लक्षणे, चातुर्य लक्षणे
- मायेची निर्मिती, पंचभूतांची लक्षणे, निर्मात्याचे स्वरूपलक्षण
- शिष्याच्या नाना शंकांचे निवारण

प्रश्न २: क्षुद्रवृत्तीच्या टीकाकाराची भूमिका

दासबोधातील वचने साक्षात ईश्वरवचने असल्याने त्यांवर कोणीही अविश्वास दाखवू नये. पूर्ण ग्रंथ पाहिल्याविण/ उगाच ठेवी जो दुषण/ तो दुरात्मा दुराभिमान/ मत्सरे करी // (१-१-२२) ग्रंथाचे पूर्ण वाचन न करिता त्यास दोष देतो तो पापी. त्यातून त्याचा मत्सरच दिसतो. मत्सरातून तिरस्कार तर तिरस्कारातून क्रोध निर्माण होतो. या ग्रंथाकडे अहंभाव बाजूला ठेऊन समजण्याचा प्रयत्न करावा.

प्रश्न ३: द. २०-१० मधील दासबोधातील तत्वज्ञानाचा सारांश

दासबोधातील प्रमुख मुद्यांची summary खालील पणे या समासात आली आहे:

- परब्रह्म सर्वत्र व्यापलेले आहे
- परब्रह्म निर्गुण व विकार रहित आहे
- परब्रह्म साधू-संतांचे निवास स्थान आहे
- ज्ञान्वृष्टीसाठी श्रवण मनन हा विवेकाचा मार्ग आहे
- परब्रह्माचे आकलन झाल्यास जन्माचे सार्थक झाले असे समजावे

प्रश्न ४: ओव्यांचा अर्थ

- आता श्रावण केलियाचे फळ | (१-१-२८)
फलश्रुतीमध्ये समर्थ म्हणतात की वर्तन चांगल्या दिशेत बदलते. मनातील शंका (जसे: देव खरे आहेत का? शेंदूर फसलेल्या दगडाला देव मानायचे का? ईश्वर हा सृष्टी नियंत्रक आहे का?) दूर होतात.
- जाले साधनाचे फळ | (२०-१०-२६)
साधनेला जेंव्हा फळ मिळते, तेंव्हा सिद्धी मिळते, संसार सफल होतो. निर्गुण परब्रह्म अंतरंगात वास करायला लागतो.

प्रश्न ५: अ: दासबोधाच्या अभ्यासासंदर्भात मार्गदर्शन

वीस दशक दासबोध्या श्रवणद्वारे घेता शोध/ मननकर्त्यास विषद/ परमार्थ होतो|| (२०-१०-३१)
सर्व ग्रंथाचे श्रवण करून त्याच्यावर चिंतन करणे अपेक्षित आहे तरच त्यातील परमार्थ समजायला लागेल.

वीस दशक दोनिसे समास/ साधके पहावे सावकास/ विवरता विशेषाविशेष/ काळो लागे||(२०-१०-३२)
याचा सावकाश अभ्यास करावा. त्याचे विवरण केल्यास वेगवेगळे पैलू कळायला लागतात.
नुसते पारायण करून उपयोग नाही. प्रत्यक्ष अनुभव-प्रचीती सर्वात महत्वाची आहे.

प्रश्न ५: ब: दैनंदिन उपसना कोणती?

लहानपणी मनचे श्वोक म्हणाल्याचे स्मरते, पण अलीकडच्या काळात दासबोधाच्या स्वाध्यायांव्यतरिक्त काही समर्थ-उपासना होत नाहीये. आधी हा ग्रंथ जेवढा समजावून घेता येईल तेवढा समजण्याचा मानस आहे.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

दि. २९/०१/२०१३

श्री.रा.रा. कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

प्रबोध स्वाध्याय क्र. १(ग्रंथारंभ लक्षण, व विमलब्रह्म निरूपण वर आधारित)

प्र. १ अ) ओवी २, ३, ४ ह्यांमधे सारांश येतो असे जरी असले तरी सुक्ष्म विचार करतां ह्यांमधील ४ थी महत्वाची आणी सयुक्तिक वाटते. तुमचे उत्तर योग्य आले आहे.

प्र. १-ब) विषयांची यादी अचूक लिहिली आहे. मायेची निर्मिती व ह्या निर्मितीचे कारण असा हा विषय दासबोधामधे येतो. समर्थ निश्चय हा शब्द कांही ठिकाणी वापरतात. तेथे विष्याचे स्वरूप निश्चितरीत्या मांडले आहे. लक्षणे वापरून श्रोता योग्य ते ओळखण्याच्या पात्रतेचा होतो म्हणून लक्षणे सांगितली आहेत.

प्र.२ : आपले उत्तर बरोबर आहे. फक्त वरवर पाने चाळणे, पाने पटापट उलटून फिरवणे व मग ग्रंथ वाचून झाला असे समजून टिका करणे समर्थना मान्य नाही.

प्र. ३) . मानवी जन्माचा मुख्य उद्देश्य मोक्ष प्राप्ती हा आहे पण धर्म, अर्थ, काम योग्य रीत्या सांभाळूनच हे करावे असे आपली वेदशास्त्रे सांगतात. म्हणून दासबोधामधे प्रपंच नेटका करण्यासाठःइ मार्गदर्शन आहे. म्हणून शेवटी परब्रह्मावर निरूपण आले आहे. व ह्यानिरूपणांतले मुद्देच उत्तरात अपेक्षित होते. तसे तुम्ही लिहिले आहे. उत्तर अगदी योग्य आले आहे.

प्र.४ अ) श्रवणाचे फळ कोणते? . श्रवण म्हणजे नुसते वाचन किंवा ऐकणे नव्हे तर ते ऐकून त्याव सखोल विचार करणे, प्रत्यय घेणे . ह्यामुळेच असत् अयोग्य क्रिया करणे थांबून माणुस योग्य ते वर्तन कक्ष लागतो. हेच क्रिया पालटणे होय. सर्व. संशय दूर होतात हा पण श्रवणाच फायदा फळ आहे.

तुमचे उत्तर ह्या प्रश्नासाठी ठीक आले आहे. पूर्ण ओवी लिहून स्पष्टिकरण उत्तरामधे अपेक्षित होते. असो.

प्र.४ ब) दासबोधामधे वणन केलेली साधना केल्याचे फळ म्हणजे देहपतनापूर्वीच सायुज्यमुक्ती मिळणे हे आहे. अशी मुक्ती मिळाली तरच मनुष्यजन्म घेतल्याचे सार्थक होते.

अंतःकरणामधे असे झाले की फक्त ब्रह्माचीच जाणीव उरते. सर्वत्र भगवंताचाच वास आहे हा अनुभव येतो. असा ह्या ओवीचा अर्थ घ्यायचा आहे. तुमचे उत्तर ठीक आले आहे.

प्र. ५ अ) हे उत्तर बरोबर योग्य आलेआहे.

प्र.५ ब) हा वैयक्तिक प्रश्न आहे. रोज एक समास किंवा समासामधल्या कांही ओव्या वाचणे, कांही क्षोक म्हणणे, पुजा करणे , जप करणे , सुर्यनमस्कार घलणे, व्यायाम करणे असे निरनिराळे दैनंदिनसाधने मधे घेता येते. आपनच ठरवायचे व त्या प्रमाणे वागायचे.

ह्यामुळे अनेक क्षोक पाठ होतात, स्तोत्रे पाठ होतात. मग वय झाले व जरी दृष्टि मंदावली, ऐकू कमी यायला लागले तरी आपण योग्य त्या मार्गाने जात राहू . हाच माझ्यामते दैनंदिन साधनेचा उद्देश असावा. तुमचा अभ्यास चांगला झाला आहे. घरच्या सर्वांना स.न.

आपला

रवींद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध-२ महंतलक्षण, निस्पृहलक्षणनाम, निस्पृहशिकवण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ :

१. महंताचे अक्षर, बोलणे, चालणे करणे असावे

अक्षर सुंदर वाचणे सुंदर | बोलणे सुंदर चालणे सुंदर | भक्ती ज्ञान वैराग्य सुंदर | करून दावी || (१९-६-१९)

लौकिक जीवनाचा त्याग केलेला पुरुष किंवा समाज सेवेला वाहून घेतलेला यांनी चांगले राहू नये असा प्रधात दिसतो. अस्वचछ, गालीचछ राहण्यात यातील काही धन्य मानतात. त्याउलट समर्थानी त्यांच्या महंतांना सौंदर्याची कास धरण्यास सांगितले आहे. तुसातेच आचार-विचारच नाहीत तर बोलणे, अक्षर, नेहमीचे वागणे हे प्रेक्षणीय असले पाहिजे. अगदी वैराग्य पण लोभस-आदर्श-सुंदर हवे असा समर्थ आग्रह धरताना दिसतात. त्यामुळे समर्थ वास्तव्याच्या जागा, मठ स्वच्छ-सुशोभित केलेले दिसतात.

२. समर्थाचा स्वतःच्या बोलण्याविषयीचा अभिप्राय

सोपा मंत्र तरी नेमस्त | साधे वोषध गुणवंत| साधे बोलणे सप्रचीत | तैसे माझे || (१४-१-२)

काही बुद्धीवन्ताना उगाच जड बोलण्याची सवय असते. त्यातून त्यांची विद्रव्ता प्रतीत होते असा त्यांचा समज असतो. त्याउलट समर्थानी सांगितलेला महंत अवघड विषय सोपा करून दाखवण्याची हातोटी बाळगतो. त्यात खरी बुद्धी लागते आणि विषय किंती चांगला समजलय ते कळते. साधे सोपे बोलणे, जसे स्वतः समर्थाचे असावयाचे, तसे महंतांचे-निस्पृहाचे असावे.

३. मानवी देह दुलभ आहे

दुल्लभ शरीरी दुल्लभ आयुष्य| याचा करू नये नास| दास म्हणे सावकास| विवेक पाहावा || (१८-३-१)

मनुष्य जन्म लाभणे दुर्मिळ आणि भाग्याचे. त्याचे महत्व जाणून न घेता अनेक जण वाटेल तसे वागताना दिसतात. आयुष्याची, मिळालेल्या संधीची त्यांना किंमत नसते. स्वतः च्या आणि जमले तर इतरांच्या भल्यासाठी देह – आयुष्य खर्च केले पाहिजे. सारासार विचार करून, सावकाश आयुष्य व्यतीत करावे.

प्रश्न २: प्रभू रामचंद्रांचे गुण दर्शन

ऐसा पुरुष धारणेचा| तोची आधार बहुतांचा| दास म्हणे रघुनाथाचा| गुण घ्यावा|| (१९-६-१९)

‘महंतनामलक्षण’ या समासात समर्थानी महंत कसा असावा याचे वर्णन केले आहे. त्याचा आचार विचार, वागणे, बोलणे, दूरदृष्टी, स्वभाव, लोकांबारोबारची वागणूक कशी असावी त्याचा आदर्श यात कथन केला आहे. अश्या माणसाचे आदर्श उदाहरण म्हणून प्रभू रामचंद्रांचे नाव समर्थ घेतात. अलीकडच्या काळातील (पण थोडा वेगळा संदर्भ असलेले) उदाहरण म्हणजे शिवाजी महाराज ज्यांचा उल्लेख ‘शिवरायाचे बोलणे कैसे| शिवरायाचे चालणे कैसे| शिवरायाचे सलगी करणे..” यात येतो.

प्रश्न ३: लोकांचे मनोगत राखण्यासाठी निस्पृहाला पाळावयास लागणारी पत्थ्ये

(या प्रश्नाच्या उत्तरासाठी मला नेमक्या ओव्या मिळाल्या आहेत असे वाटत नाही, तर जवळ जाणार्या ओव्या लिहीत आहे)

येक वेश धरू नये| येक साज करू नये| येक देसी होऊ नये| भ्रमण करावे || (१४-१-१९)

सलगी पडो देऊ नये| प्रतिग्रह होऊ नये| सभेमध्ये बैसो नये| सर्वकाळ || (१४-१-२०)

नित्यनेम सांडू नये| अभ्यास बुडो देऊ नये| परतंत्र होऊ नये| काही केल्या || (१४-१-२२)

काही उपाधी करू नये| केली तरी धरू नये| धरली तरी सापडो नये| उपाधी मधे || (१४-१-३०)

कोणास भर्वसा देऊ नये| जड भिक्षा मागो नये| भिकेसाठी सांगो नये| परंपरा अपुली|| (१४-१-५०)

महंत हा लोकांच्या जागृतीसाठी त्यांच्या भल्यासाठी असतो, काम करतो. त्यासाठी त्यात समाजात राहून काम करायचे असते. असे असतानाही त्याचे वर्तन आदर्शवत असणे जरुरीचे आहे. लोकांच्या मतांचा आदर करीत त्यांचे प्रबोधन करायचे आहे. लोकांशी व्यवहारात कोठेही वाईट वर्तन, दुराचार, अश्लील विचार यांना थारा देऊन चालत नाही. एकांताची आवड आणि स्वध्यायासाठी गरज असली तरी त्याचा अतिरेक न करिता समाजजीवन आणि स्वजीवन यांचा त्याने समतोल सांभाळावा असे समर्थ म्हणतात.

स्वाध्याय प्रबोध-२ महंतलक्षण, निस्पृहलक्षणनाम, निस्पृहशिकवण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न ४: निस्पृहशिकवण १२-२० ओऱ्यांचा सारांश

मानवी देहासारखी दुर्लभ गोष्ट वाया घालवू नये या साठी समर्थ 'निस्पृहशिकवण' या समासात मार्गदर्शन करितात. आळस सोडून मनावर सक्तीने साधनेने ताबा मिळवावा. अवगुण सोडून चांगले गुण अंगीकारावे. विविध साहित्याचे पाठांतर व उपयोग करावा. श्रोत्यांच्या कलानुसार कथन-गायन करावे. संगीताचा अभ्यास करावा. चांगले पाठांतर असावे. ग्रंथांचा एकांतामध्ये सखोल अभ्यास करावा. अश्याप्रकारचा सूचना करून समर्थनी personality development - व्यक्तिमत्व विकासाची सूत्रे सांगितली आहेत.

प्रश्न ५: समर्थांच्या सानिध्यातील महंत आणि त्यांचे मठ

1. वेणाबाई : मिरज
2. भीमस्वामी: तंजावर
3. दिवाकरस्वामी: तिसगाव
4. कल्याणस्वामी: डोमगाव
5. भिमाजी: साबापूर

(from Internet: twenty intimate disciples of Ramdas were Uddhav, Kalyan, Rangoba, Akkabai, Veniibai, Satibai, Sahapurkar., Trimbak, Devdas, Mahadev, Musalram, Mauni Gosavi, Bholaram, Anandbhat, Bhikaji, Apa, Dattatraya, Rokadaram, Hanumant, Divakarbhat and Bajipant Sahapurkar. This is the list given by Hanumant. The title Gosavi is generally put after each name, or quite often, Svami. Additional disciples were: Raliganath, Jairam, Dii1kar, Maharudra of Varhad, Balakaram, Sridhar of Ramtek, Bhairav of Gokama, Janardan of Surat, Sivram of 'l'elaligaon, SadaSiva of Raicbur, Raghunath, Anand Mt11ti, Kesbav, Vaman, Bhanjl, Nul'Su, Nirailjan, and a number of Sivaji's officials. Bhimaji of Sabapur was also a disciple, and the records mention the names of at least eighteen female disciples .)

श्री.रा.रा. कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि. आजच हैद्राबदेहून परत आलो आहे व प्रथम तुमच्या स्वाध्यायाचे समीक्षण हाती घेतले आहे.

प्रबोध स्वा २ रा महंत लक्षणांच्या समासांवर आधारित .

प्र. १ला) तीनही उपप्रश्नांच्या उत्तराच्या ओव्या अचूक निवडलेल्या आहेत. पहिल्या दोन ह्या व्यवहार तसेच परमार्थ दोनही कडे उत्तम यश मिळण्यास आवश्यकते गुण दर्शवणाऱ्या तर तिसरी मानसाने आपला नरजन्म व्यर्थ घालवू नते हे सांगण्यासाठी. आपल्या घरी आपणच महंत असतो म्हणजेच आपले वागणे पण असेच हवे. हे मात्र प्रत्येकाने स्वतःच तपासायचे आहे.

प्र २ रा: द.११-स.६ मधील १८ व १९ व्या ओव्या प्रभु रामांचे गुण वर्णन करणाऱ्या . तुम्ही १९वी निवडलीच आहे. महंताची अनेक लक्षणे सांगूनझाल्यावर नंतर असा पुरुष म्हणजे प्रत्यक्ष श्रीराम हे सांगितले आहे. शिवाजी महाराज पण असेच होते हे तुमचे observation पण योग्यच आहे.

प्र. ३ रा) निःस्पृहाला अनेक पथ्ये पाळावी लागतात.द. १४ स.१ त्यांची यादीच देतो. समासाची प्रस्तावना त्यामधल्या मुख्य लक्षणांचे बद्दल बोलते. समर्थाचे कार्य लोकजागृतिचे करणारा ह्याकडे महंत, विरक्त , निःस्पृह हे शब्द बोट दाखवतात.ह्या संदर्भात तुमची निवड योग्य आली आहे.

प्र ४ था:-समासामधल्या पहिल्या ११ ओव्या विचार न करता आळस , मूर्खपणा केला तर होणारे परिणाम सांगतात. १२ ते २० मधे दैन्यवाण्या परिस्थितीतून सुटका होण्यासाठीचे मार्गदर्शन करतात. वाचनच पुरे नाही तर अनुभव पण घ्यावा व त्याला जुळणारा अर्थ ध्यानांत ठेवून वागणुक असावी. हा भाग पण उत्तरात यायला हवा आहे.

बाकी उत्तर अगदी बरोबर आहे.

प्र. ५ वा:- सर्व मठ व महंतांची नांवे बरोबर. समर्थांनी १००१ मठ स्थापन केले असे वाचनांत अले पण उपलब्ध नावै फक्त २५-२६च आहेत. असो.

ह्यावेळी एकदम ३ समास वाचून प्रश्न सोडवायचे होते त्यामुळे बराच विचार करून उत्तरे लिहावी लागतात. तुम्ही स्वाध्याय चांगला सोडविला आहे.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ३ चातुर्यलक्षण, चातुर्यविवरण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ सांगा

1. पीतापासून कृष्ण जाले | भूमंडळी विस्तारले | तेणेवीण उमजले | हे तो घडेना || (१५-६-१)
पहील्या चरणाचा दोन प्रकारे अर्थ लावता येऊ शकतो. लिहिण्याची शाई हिरड्यापासून (पीत, पिवळा) होते, किंवा, दिव्याच्या पिवळ्या प्रकाशापासून काजळी होते त्याची ही शाई बनू शकते. हीच शाई वापरून लेखन केले गेले. हे नसते तर मानव जातीला ज्ञानाची कवाडे उघडली गेली नसती.
2. समजले आणि वर्तले | तेची भाग्यपुरुष जाले| यावेगळे उरले | ते करंटे पुरुष ||(१४-६-२५)
गोष्ट समजून केली पाहिजे. बहुतांशी लोक दुसरे करतात म्हणून आंधळेपणे, समजून न घेता गोष्टी करतात मग त्यांच्या वाट्याला भाग्य येत नाही. नीट समजून घेणाऱ्यांच्या पदरी यश /वैभव येते.
3. भेटभेटो उरी राखणे | हे चातुर्याची लक्षणे | मनुष्यमात्र उत्तम गुणे| समाधान पावे ||(१५-९-३५)
बरेच वेळेला एखाद्याच्या एका भेटीतच नकोसे होते. पण लोक संग्रह करताना चातुर्याने असे वागणे ठेवावे की समोरच्याला वारंवार भेटावेसे वाटेल. उत्तम गुणांच्या आधारे, स्वतःमधील आवड जागृत ठेवता आली पाहिजे. सद्गुणामुळे लोकांना समाधान मिळते व भेटीची ओढ कायम राहते.

प्रश्न २: कल्पना विस्तार करा

1. म्हणोन दुसर्यास सुखी करावे | तेणे आपण सुखी व्हावे | दुसऱ्यास कष्टविता कष्टावे | लागेल स्वये || (१४-६-२३)
‘पेरले तैसे उगवते’ या उक्तीप्रमाणे जसे तुम्ही वागल तसेच अनुभव तुम्हाला येतात. म्हणूनच दुसऱ्यांना सुख द्यावे म्हणजे स्वतःला पण सुखप्राप्ती होते. एखाद्याला त्रास दिला तर आपणासही त्रास झालाच समजा. सुखी होण्याचा हा सोपा मार्ग आहे.
2. सत्याचा जो साभिमान| तो जाणावा निरभिमान | न्याये अन्याये समान | कदापी नव्हे || (१५ -९-२१)
खोटा अभिमान असणे वाईट पण अभिमान सत्याचा असेल तर तो चांगलाच/निरभिमानी (अभिमान नसलेला) समजला पाहिजे. न्याय अन्याय यांना एकच समजू नये. देहाचा अभिमान असणे वाईट पण ईश्वराचा अभिमान असणे केंव्हाही चांगले.
3. चौदा पिढ्यांचे पवाडे | सांगती ते शहाणे की वेडे | ऐकत्याने घडे की न घडे | ऐसें पहावे || (१५-६-८)
काहीना स्वकार्तुत्वापेक्षा पृवाजांच्या पराक्रमाच्या गोष्टी करायला आवडतात. अश्या माणसाना शहाणे म्हणावे की वेडे असा प्रश्न समर्थ विचारत आहेत. वायफळ बडबड करणाऱ्यापेक्षा काही काम करणाऱ्यावर विश्वास ठेवावा असे समर्थ सुचवीत आहेत.

प्रश्न ३: लेखनक्रियेची महती (१५-६-१ ते ६)

शाई आणि कागद यांच्या सहाय्याने लेखन प्रक्रियेचा शोध क्रांतिकारी आहे. हे ज्ञान, जे आत्तापर्यंत मौखिक स्वरूपात दिले जायचे ते आता लिखित स्वरूपात आल्याने ज्ञानाचा मोठा विस्तार झाला. विविध प्रकारचे ज्ञान ग्रंथस्वरूपात साठवता येऊ लागले. योग्य-अयोग्य गुण अश्या गोष्टी लिहिता आल्या. शाईत बुडालेलाबोरु कागदावर उतरला आणि ज्ञानाला वाट मिळाली.

स्वाध्याय प्रबोध- ३ चातुर्यलक्षण, चातुर्यविवरण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न ४: टिप्पणे द्या

1. रेखा तितकी पुसोनी जाते | प्रत्यक्ष प्रत्यय येते| डोळेझाकणी करावी ते| कायेनिमित्त ||(१५-६-९)
जश्या कागदावरच्या रेषा पुसून जाऊ शकतात तसेच ललाटावर लिहिलेल्या रेषा (भाग्य) प्रयत्नांनी बदलता येते.
नशीबाला दोष देप्यापेक्ष्या प्रयत्न करून पाहिजे ते साध्य करावे असे समर्थ सुचवीत आहेत.
2. मिळोन जाऊन मेळवावे | पडी घेऊनी उलथावे | काहीच काळो नेदावे | विवेकबळे ||(१५-६-१६)
लोकसंग्रह करताना लोकांचे अंतरंग ओळखून त्याप्रमाणे वर्तन असावे. “How to win friends and influence people” या गाजलेल्या पुस्तकात अश्याच प्रकारे वर्णन आढळते. सध्या याला Emotional Quotient” म्हणतात (असे वाटते). स्वतःची सुख दुख, मत बाहेर न आणता, प्रसंगी पडते घेऊन, समोरचं व्यक्तीप्रमाणे वर्तन केल्यास लोक आपणास मानायला लागतात.

प्रश्न ५: “माणसाने चातुर्याने दिग्विजय संपादन करावा” असे करताना पाढ्यावयाची पथ्ये आणि मार्ग

- कोणासही नाराज न करता शहाणे करणे
- उतार्याच्या पाठांतराने लोकांना तृप्त करणे. प्रसंगी ते उतारे लिहून देणे
- अखंड भ्रमण करून शहाणी (influential) माणसे शोधून त्यांना सद्गुणानी वश करून घेणे. अनुयायी आपोआप वश होतात.
- अहंपणा, स्वार्थीवृत्तीचा त्याग केला तर लोक आपोआप जोडले जातात.

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

गेला आठवडा घरची आजारपणे व computer ची दुरुस्ती ह्यातच गेला . त्यामुळे मनात असूनही समिक्षण वेळेवर पाठवता आले नाही . तरी क्षमस्व.

स्वा ३ रा (प्रबोध) चातुर्य लक्षणांवर आधारित.

प्र.१-१ ला) तुम्ही लिहिलेले दोनही अर्थ बरोबर आहेत. सर्व ज्ञान खरेतर अक्षरांच्या

उपयोगामुळेच प्रसारित झाले हे observation अगदी योग्य आहे.

ह्या ज्ञानामुळेच प्रयत्नांचे महत्व आपल्याला कळते व "रेखा तिनुकी पुसोनी जाते". हे पण आपण करू शकतो. थोडक्यात प्रयत्नांनी प्रारब्धावर मात करून जीवनाचे सार्थक करून घेता येते हे पण आपण विसरायचे नाही. असो.

प्र१-२) अर्थ बरोबर. आपल्या जीवनाचे सार्थक करून घेण्यासाठी काय समजायचे व कसे वागायचे हे ज्याला कळते तोच योग्य प्रयत्न करतो. मग हे प्रयत्न प्रपंचातल्या यशासाठी केले असतील किंवा परमार्थात यश येण्यासाठी. पण सर्व दृष्टीने विचार जर केला तर दोन्हीसाठी प्रयत्न हवेत. असे प्रयत्न जो करतो तोच खरा भाग्यवान म्हणायला हवा असा ह्या ओवीचा अर्थ घेणेजास्त योग्य ठरते.

प्र १-३) उत्तर बरोबर.

प्र२-१) उत्तर बरोबर.

प्र२-२) अभिमान वाटणे म्हणजे प्रेम वाटणे. कांही जण वाईटच वागतात व त्याचे समर्थन करताना आढळतात. फार काय जगामधे त्यांचाच उदो उदो होताना दिसतो. ह्यामुळे चांगल्या माणसांना सुध्दा असे वाटते की सत्याची बाजू घेऊन काय उपयोग? पण सत्याची बाजू नेहमीच बरोबर असते. व सत्याचाच शेवटी विजय होतो. पांडवांच्या बाबतीत असेच घडले हे आपण जाणतोच. ज्याला परमार्थात यश हवे असते तो सत्यालाच धरून राहातो..

ह्या संदर्भात तुमचे उत्तर बरोबर आहे

प्र२-३) अगदी योग्य उत्तर आलेले आहे.

प्र३-१) हे उत्तर योग्य आहे.

प्र३-२) हे उत्तर योग्य आहे.

प्र४) उत्तराचे मुद्दे बरोबर आहेत. ह्या विषयाव जेवढे लिहावे तेवढे थोडेच असेल. मुख्य स्वार्थवृत्ती नसली व लोककल्याणाची तळमळ असली की नक्कीच लोकांमधे वाहवा होते.

अभ्यास चांगला झाला आहे. घरच्या सर्वाना स.न.

आपला

रविन्द्र फडके.

प्रश्न १ : ग्रंथ सोडण्यापूर्वी कोणती तयारी करावी

- ग्रंथाचा आशय नीट समजावून घ्यावा.
- मन एकाग्र करून ग्रंथातील तत्वांचा शोध घ्यावा.
- श्रावणाचे मनन करावे. निदिध्यास धरावा. त्यामुळे साक्षात्कार होतो.
- सर्व तत्वांचा विचार करावा.
- आत्मज्ञानाचा विचार पक्का करावा.

यानंतर ग्रंथ सोडला तरी चालेल.

प्रश्न २: श्रावणापासूनचे लाभ

- श्रावणामुळे भक्ती आणि विरक्ती उत्पन्न होते.
- विषयवासना सुटते.
- चित्त शुद्ध होते.
- चित्ताला स्थिरता येते.
- मनातील अहंभाव नाहीसा होतो.
- श्रवणाने अंगभूत गुण – स्वभाव बदलतो.
- मानला आवर घालण्याची शक्ती मिळते.
- समाधी अवस्था प्राप्त होते.

प्रश्न ३: अद्वैत ग्रंथ श्रवण का

- आता असो हे बोलणे | ज्यासी स्वहित करणे | तेणे सदा विचाराणे | अद्वैतग्रंथी || (७-९-२६)
- आत्मज्ञानी एकचित्त | तेणे पाहणे अद्वैत | एकांत स्थळी निवांत | समाधान || (७-९-२७)
- बहुत प्रकारे पाहता | ग्रंथ नाही अद्वैतापरता | परमार्थास तत्वता | तारुंच की || (७-९-२८)

आत्मज्ञान हेच सर्वात महत्वाचे आहे. कारण त्याच्यामुळेच कल्याण आहे. असे ज्ञान एखाद्या ग्रंथात नसेल तर तो वाचण्यात अर्थ नाही. एकांताच्या ठिकाणी जाणून शांतपणे अद्वैत ग्रंथाचा अभ्यास केला तर समाधान लाभते. अनेक प्रकारे विचार केला असता असे कळते की परमार्थाच्या मार्गावर तरुन जाण्यासाठी अद्वैत गंथ हेच एक वाहन (जहाज) आहे.

प्रश्न ४: ओवीचे स्पष्टीकरण

एकांती नाजूक कारबार | जेथे असावे अतितत्पर | त्याच्या कोटीगुणे विचार | अध्यात्मग्रंथी || (१७-३-७)

श्रवण अतिशय सावधानतेने, नीट लक्ष देऊन करायचे असते. अशा सावधानतेची समर्थ अनेक उदाहरणे देतात. वरील ओवी त्यातील एक. राजकारणाची चर्चा, गुप्त खलबते करताना फार सावधानता पालवी लागते. कोठलीही गुप्त योजना बाहेर समजली तर शत्रू पर्यंत पोहोचून फसू शकते. अशाच पद्धतीची (किंवा त्याहून जास्त) सावधानता अध्यात्मग्रंथांचा अर्थ समजावून घेताना घ्यावी लागते. सर्व बाजूने विचार करावा लागतो. कोठल्याही प्रकारे कोठेही संदेह ठेवून चालत नाही. Fool-proof and un-ambiguous interpretation and understanding is the key.

प्रश्न ५: १: प्रवचनकार

- बाबामहाराज सातारकरांची ज्ञानेक्षरांवरील प्रवचने – “इवलेसे रोप लावियले द्वारी”
- शंकर अऱ्यंकर यांचे स्वामी विवेकानन्दांच्या जीवनावरील प्रवचने
- सुनील चिंचोलकर यांची दासबोधावरील प्रवचने
- राम शेवाळकर यांचे ज्ञानेक्षरीवरील कथाकथन (प्रवचन नाही)
- डॉ. सुचेता परांजपे यांचे वेदांवरील वर्ग (प्रवचन नाही)

प्रश्न ५: २: विचार

वर उल्लेख केलेल्या बहुतांशी प्रवचनकारांनी विषय सोपा करून सांगितला. व्यावहारिक उदाहरणे देऊन विषय समजावला. सर्वांचा व्यासंग-अभ्यास दांडगा वाटला. प्रत्येक विषयात काही वेचून सांगण्यासारखे असते, तेवढ्यावर लक्ष केंद्रित करून विषयाची रुची वाढवली (“उत्कट भव्य तेची घ्यावे | मिळमिळीत अवघे टाकून घ्यावे |...”).

प्रश्न ५: ३: ग्रंथांची लक्षणे

चांगल्या ग्रंथामुळे:

- परमार्थ वाढतो
- विरक्ती संचारते
- भक्ती व साधना आवडू लागतात
- गर्व-अहंभाव नष्ट होतो
- भ्रम लोप पावतो
- उपरती होते
- अवगुण पालटतात
- अंगी धारीष्य येते
- परोपकाराची बुद्धी वाढते

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

श्री.रा.रा. कुळकर्णी यांस स.न,वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय येऊन जवळ जवळ आठवडा होत आला. घरातल्या मंडळीच्या आजारपणा
मुळे मनःस्वाथ्य नव्हते म्हणुन उशीर पण झाला तरी क्षमस्व.

स्वा. ४थ प्रबोध श्रवण महात्म्य

प्र१६) निदिध्यास म्हणजे सतत त्याच विचारांवर पुनःपुनः चिंतन करणे. मननामुळे कोणत्या
मुद्द्यावर असे चिंतन करायये ते समजते. ह्या दृष्टीने तत्वांचा विचार, आत्मज्ञानाचा विचार करायचा
हे मननानंतर स्पष्ट होते. मगच ग्रंथ बाजूला ठेवावा. तुमच्या उत्तरांत हे सर्व मुद्दे आहेतच. उत्तर
बरोबरच आहे. बरेच वेळा मनन व निदिध्यास ह्यांचा अर्थ समजण्यांत गोंधळ होतो म्हणुन लिहिले.

प्र २) उत्तर अगदी योग्य आले आहे.

प्र३) उत्तराच्या ओव्या ५,६,७ व २६, २८ (द.७ स९) ह्या आहेत. तुमच्या उत्तरामध्यली २६वी व
२८ ओवी ह्या सार सांगतात. तसेच स्पष्टिकरणामधे पण योग्यरीत्या सार आले आहे. उत्तर योग्य
आलेले आहे.

प्र ४था) व्यवहारामधे जेवढी सावधानता हवी त्यापेक्षा अनेक पटीने परमार्थाच्या साधने साठी
असावी लागते. कारण आपल्याला results ताबडतोब हवे असतात. पण जोपर्यंत चित्तशुद्धी होत नाही
तोवर परमार्थात यश मिळत नसते. तसेच मनांत आपल्या साधनेविषयी संश व आळस हा
साधकाच्या मनांत फार लवकर येतो. थोडक्यात म्हणजे सबूती असावी लागते. म्हणून कोटीगुणे
सावधानता असे समर्थनी म्हटले आहे. फक्त एकांतातच आपल्याला नीट विचार करता येतो. असो.

तुमच्या उत्तरामधे व्यवहाराचा भाग नीटपणे आलेला आहे. म्हणून थोडेसे स्पष्टीकरण लिहित
आहे. उत्तरातले स्पष्टीकरण थोडे तोकडे झालेसे वाटले.

प्र ५-१) उत्तम. मला फक्त सुनीलदादांची प्रवचने आतापर्यंत ऐकता आली आहेत. येथे सर्व
कानडी भाषा त्यामुळे माझा भर ग्रंथवाचना वर आहे. असो.

प्र ५-२) छान. असेच करायला हवे.

प्र ५-३) सर्व लक्षणे यथायोग्य लिहिली आहेत.

अभ्यास चांगला होतो आहे.

घरच्या सर्वांना स.न.

आपला

रवींद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ५ नाना उपासना, गुणभूतनिरूपण, अजपानिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : नाना देवतांची उपासना एका अंतरात्म्याला पावते, कसे? सिद्ध करा.

अनेकजण विविध देवतांची उपासना करतात व त्यांना निर्गुण म्हणतात. पण सगुण निर्गुणातील फरक अनेकांना समजत नाही. समर्थाच्या मते निर्गुण हेच बहुगुण आहे. जसे तुळशीच्या झाडावर कोठेही पाणी टाकले तरी शेवटी ते एका ठिकाणी म्हणजे मुळापर्यंत येते तसेच कोणत्याही देवाचे पूजन एकाच अंतरात्म्याला पोहोचते. याच अर्थाचा एक संस्कृत श्लोक उर्ध्वत करीत आहे (नीट आठवत नसल्याने व्याकरणाच्या चुका असतील):

आकाशात पतितं तोयं यथा गच्छति सागरः ।
सर्वदेव नमस्कारः केशवं प्रती गच्छति॥

प्रश्न २: जगदीशची महती : १६-१०

जगदीशची महती १६-१० या समासात विशेषकरून २४ ते २८ या ओव्यांमध्ये आली आहे.

जगदीश-आत्माराम सर्वांचा सांभाळ करितो. त्याच्याशिवाय सर्वांची माती होते. त्याच्याशिवाय सर्व प्राणीमात्र मारून जातात. अत्माशिवाय जीवन नाही हे विवेकाने समजावून घ्यावे लागते. हा विवेक सुद्धा अंतरात्म्यानेच येतो. देव-जगदीश म्हणजे अंतरात्मा हे समजले म्हणजे उपासना प्रकट रूपाने दिसू लागते. उपासनेच्या अभावी कितीही प्रयत्न केले तरी यश प्राप्ती होत नाही.

प्रश्न ३: साधना करण्याची पद्धती

समर्थांनी एकांतात साधना करण्याचे सांगितले आहे. खरे तर साधना प्रत्येक श्वासोत्थावासात होताच असते. त्या सोहम अजापाचे ध्यान होत आहे हे आपणास उमगत नसते. म्हणून समर्थांनी खालील ओवीमध्ये नेमके काय करावे अशी सूचना केली आहे.

येकांती उगेच बैसावे| तेथे हे समजोन पहावे| अखंड घ्यावे सांडावे| प्रभंजनासी॥ (१७-५-६)
येकांती मौन्य धरून बैसे| सावध पाहता कैसे भासे| सोहम सोहम ऐसे| शब्द होती॥(१७-५-७)

एखाद्या शांत ठिकाणी एकांतात बसून हवा आत घ्यावी व सोडावी. मौन धरून बसावे व बरीकपणे ‘सोहम’ चा वेध घ्यावा.

प्रश्न ४: अर्थ सांगा

१. लक्ष्मीमध्ये करंटा नादे| त्याचे दारिद्र्य अधिक सादे| नवल केले परमानदे| परमपुरुषे॥ (१७-५-२२)

‘काखेत कळसा, गावाला वळसा’. ज्या संपत्तीच्या शोधात आपण आहोत ती आपल्या आसपास आहे हेच खूप जणांना माहिती नसते. सहजस्थिती आपल्यापाशी असते ती लोक इतरत्र, अनेक मार्गाने मिळवण्याचा प्रयत्न करतात. ते खरेच करंटे-भाग्यहीन आहेत. आनंदस्वरूप परमात्मा सर्वत्र आहे पण हे ज्ञान नसल्याने मनुष्य दुःख भोगीत राहतो.

२. न्याय आणि अन्याय होये आणि न होये| विवेकेवीण काये| उमजो जाणे॥ (१६-९-२६)

स्वाध्याय प्रबोध- ५ नाना उपासना, गुणभूतनिरूपण, अजपानिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

सगुण आणि निर्गुण यातील फरक ओळखणे अवघड असते. त्यास विवेक पाहिजे. जगात परस्पर विरोधी गोष्टी अशा बमालूम पणे एकत्रित असतात की ते वेगळे काढणे कठीण जाते. जसे, न्याय अन्याय, शक्य अशक्य हे सर्व नीट-सूक्ष्म विचार केल्याशिवा समाजाने शक्य नाही.

प्रश्न ५

१. नियोजन?

प्रत्येक महिन्याला स्वाध्यायाची उत्तरे वेळेवर पाठवण्याचे नियोजन केलेले आहे. Weekendला १-२ तास वेळ राखून ठेऊन, अभ्यास करून व पुस्तकात बघून स्वाध्याय सोडवितो. पंधरवड्याच्या आत पाठवण्याचा नक्कीच प्रयत्न करितो.

२. विचार विनिमय?

नाही. मला प्रबोधचा अभ्यास करणारे विद्यार्थी परिचित नाहीत. तशी ओळख करून घ्यायला आवडेल. विचार विनिमय करायलाही आवडेल. कोणी पुण्यातील असेल तर चर्चा प्रत्यक्ष करिता येईल. अश्या विद्यार्थ्यांची नवे कोरे मिळतील?

३. दासबोध अभ्यास मंडळ?

पुण्यातील 'दासबोध अभ्यास मंडळ' शोधण्याचा प्रयत्न केले होता. काही फोन नंबर पण मिळाले पण जास्त माहिती मिळू शकली नाही. त्यामुळे सध्या कोठल्याही प्रकारचा संपर्क नाही. माहिती मिळाल्यास नक्की सहभागी होईन.

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णि यांस स.न.वि.वि.

तुमचा स्वाध्याय मिळून जवळजव २ आठवडे होत आले. आज जरा स्वस्थता मिळाली आहे व समीक्षण हाती घेता आले आहे. स्वा ६ चे समीक्षण पण एक दोन दिवसांत पाठवेन.

स्वा ५ चे समीक्षण :

प्र१ ला: उत्तर अगदी योग्य लिहिले आहे. सर्व जगाचे नियंत्रण करणारी शक्ती एकच आहे.

फक्त समजूतिंप्रमाणे वेगवेगळी नांवे आहेत. संध्येतील क्षोक तसा बरोबरच आहे. सर्वदेव म्हणजे अनेक वचन म्हणुन नमस्कारान् हवे एवढेच.

प्र२रा :- सुर्य जसा सर्व जगाचे व्यवहार साक्षीभावाने करतो तसेच जगदीश पण करत असतो. त्यालाच अंतरात्मा हे पण एक नांव आहे. तो अव्यक्तच आहे म्हणुन प्रतिमा, इत्यादि द्वारे त्याची नियमितपणे उपासना करावि हेच महत्वाचे आहे. तुमचे उत्तर यथायोग्यच आलेले आहे.

प्र३ रा:-उत्तर पुर्ण बरोबर आहे. अजपा ही एक वेगळीच साधना पद्धत आहे.

प्र४-१) :- पूर्वी बँका नव्हत्या त्यामुळे घरामधेच तुळ्यावैरे ठिकाणी धन ठेवत असत. पण त्याची माहिती सर्वांनच देत नसत. अशा परिस्थितीत जर एखायाचा पूर्वज निजधामास अशा धनाबद्दल माहीती न देताच गेला तर नंतरच्याची स्थिति लक्ष्मीमधे करंटा होई.

आपल्या हृदयांत परमेश्वर आहे पण आपल्याला त्याची खबरच नसते.

हामुळेच आपण दुःखे भोगतो हे तात्पर्य तुम्ही अगदी बरोबर लिहिले आहे.

उत्तर योग्य आहे.

प्र४-२) उत्तर योग्य..

प्र५-१वा :- छान. तुमचे स्वाध्याय वेळेवरच येताहेत.

प्र५-२ व ५-३वा :- श्री. रा.रा. सुहास क्षिरसागर , ज्यांच्याकडे तुम्ही दासबोध अभ्यासामधे प्रवेश मिळावा यासाठी e-mail पाठवले होते , त्यांच्याकडे ही माहिती मिळेल अभ्यास समधानकारक आहे.

घरच्या सर्वांना स.न.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ६ बद्धलक्षण, मुमुक्षुलक्षण, साधकनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : माणसांचे चार वर्ग

समर्थानी बद्ध, मुमुक्षु, साधक आणि सिद्ध असे चार वर्ग सांगितले आहेत.

ऐक तयांचे लक्षण | चत्वार ते कोण कोण | बद्ध मुमुक्षु साधक जाण | चौथा सिद्ध || (५-७-२)

बद्ध म्हणजे संसार रूपी मायाजालात बांधला गेलेला. मुमुक्षु म्हणजे ज्याला जीवनातील फोलपणा जाणवायला लागला असून तो मोक्षमार्गावर जाण्यासाठी जागृत झाला आहे. साधक म्हणजे ज्याने 'बद्ध'तेचा त्याग केला असून साधना करितो आहे. सिद्ध म्हणजे ज्याने साधनेने अंतरात्म्याचे स्वरूप जाणलेले आहे.

प्रश्न २ : बद्धाचा मुमुक्षु कधी होऊ शकतो

काही तीव्र अनुभव आल्याशिवाय बरेच जणांचे डोळे उघडत नाही. Life changing events. एखाद्या जवळच्या माणसाचा मृत्यू, शारीरिक-आर्थिक परिस्थिती अतिशय वाईट झाली असेल तर तेंव्हा एकंदर जीवनाविषयी निरपेक्ष भाव येतो. गौतम बुद्धांना जसे राजवाड्याबाहेरील दुःख पाहिल्यावर झाले. वैयक्तिक अनुभव एवढ्या तीव्रतेचा आला नसला तरी 'स्मशान-वैराग्याचा' अनुभव आला आहे. वैचारिक पातळीवर मात्र या सर्व जीवन-मरण चक्राचे कुतूहल आणि त्यातून फिरले जात असल्याची हतबलता जाणवत राहते. उंच पहाडावर गेल्यावर आपले खुजेपण जाणवते. आपण आणि आपले आयुष्य किती क्षणभंगुर आहे हे कळते. संसारातील दुःखे (अनुताप) आणि जाणून घेण्याची वृत्ती (आत्मज्ञानाची ओढ) याने बद्ध माणूस जागा होऊन मुमुक्षु होतो.

प्रश्न ३ : बद्धची लक्षणे

समर्थानी ५-७-३५ ते ४० या ओव्यांमध्ये बद्धतेची अनेक लक्षणे सांगितली आहेत. कंजूषपणा, दांडगाई, मत्सर, परमार्थाबद्दल अज्ञान, प्रपंचात प्रचंड गोडी, असमाधान, प्रपंचात निरर्थक कष्ट, संतांची निंदा, पैशाचा व बायकोचा सतत ध्यास करणे ही लक्षणे प्रामुख्याने सांगितली आहेत.

प्रश्न ४ : साधकावस्थेतील प्राथमिक अवस्था

धारणा-ध्यान साध्य करणे अवघड आहे. त्याला अनेक वर्षांची तपश्चर्या हवी. साधक प्रथमत: जे जे सहजतेने करण्यासारखे आहे त्याने सुरुवात करितो. समर्थानी ५-९-२/४/६/७ इत्यादी ओव्यांमध्ये साधकाची प्राथमिक अवस्था सांगितली आहे. साधक स्वतःच्या अवगुणांचा त्याग करितो, संसाराचे बंधन तोडतो, सारासार विचारांचे तत्परतेने श्रवण करितो, आत्मज्ञानाचा विचार करितो, संत संगती धरतो इ.

प्रश्न ५: साधकाचे वर्णन

राजाला शत्रूंशी लढाई प्रत्यक्ष-समोरासमोर करायची असते त्याला वीरता-शौर्य हवे. साधकाला मानसिक-सामाजिक शत्रूंशी लढायचे असते. तेही काम सोपे नाही. त्यासही मनोनिग्रह व संयमतेचे बळ हवे. समर्थानी ५-९-३६ ते ४० या ओव्यांमध्ये साधकाचे एखाद्या वीरपुरुषाच्या पराक्रमासारखे वर्णन केले आहे.

- कुलाभिमानासी सांडिले | लोकलाजेस लाजविले| परमार्थस माजविले विरक्तीबळे|| (५-९-३६)
- अविद्येपासून फडकला| प्रपंचापासून निष्टला| लोभाचे हातीचा गेला| अकस्माता|| (५-९-३७)
- थोरपणासि पडिले| वैभवासी लिथाडीले| महत्वासि झिंजाडीले| विरक्तीबळे|| (५-९-३८)
- भेदाचा मडवा मोडीला| अहंकार सोडूनी पाडीला| पाई करून आपटिला| संदेह शत्रू|| (५-९-३९)
- विकल्पाचा केला वधू थापे मारिला भवसिंधु| सकळ भूतांचा विरोधू तोडूनी टाकीला|| (५-९-४०)

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

दि.२३/०६/२०१३

स्वा ६ चे समीक्षण आज पूर्ण झाले व पाठवित आहे.

हा स्वा मुख्यतः आपण कोठे आहोत ते तपासायला मदत करणाराच आहे. जेथे आहोत थेथून पुढे जाण्यासाठी काय हवे तर विवेक (ह्यांत योजना करणे, ति कार्यान्वित करणे व झालेला प्रवास योग्य दिशेने होतो आहे नां ह्याची वारंवार तपासणई करणे) हवाच. इवेकामधे रोज उपासनेला पण महत्वाचे स्थान आहे. असो.

प्र.१ ला) उत्तर बरोबर. प्रयत्नांनी आपण सिद्ध म्हणजे आत्मज्ञानी ह्याच जन्मात होऊ शकतो हे समर्थानी सांगितले आहे ते पण लक्षांत घ्यायचे.

प्र२) सर्व कारणे बरोबर पण एक महत्वाचे राहून गेले. मागच्या वर्षाच्या अभ्यासांत ते आपण वाचले आहे. ते म्हणजे पूर्व सुकृत अत्यंत हवे. मी अशी अनेक उदाहरणे पाहिली आहेत(घरच्याच मंडळीची) की दोनदा हृदयविकाराचा फटका बसला तरी प्राणी परमार्थाकडे वळायला तयार नाही. असो. उत्तर बरोबर आहे.

प्र ३ रा) उत्तर अगदी योग्य आहे. ह्यालाच पराकोटीची देहबुद्धी असणे म्हणतात. असे एकही लक्षण अंगी असेल तर माणसाने सावध होऊन ते त्यागायचा प्रयत्न करायला हवा.

प्र ४था) हे उत्तर ठीक आहे. साधकाला प्रथम श्रवण (संताचा उपदेश वाचणे , ऐकणे), जे ऐकले त्यावर मनन करून मुख्य काय सांगितले ते समजणे, समजल्यावर त्या उपदेशाला आचरणांत आणणे हे करायची तयारी साधकावस्थेच्या सुरवातीला करावी लागते. ह्यासाठीच श्रद्धेने प्रयत्न तो करू लागतो. मग पुढे त्याची प्रगती सहज होते.

व्यवहारामधे पण १०००० हजार तासांचा नियम नुकताच शोधला गेला आहे. जर एखाद्याने सातत्याने १०००० तास एखाद्याविषयाच्या अध्ययनासाठी दिले तर तो त्यामधे पारंगत होतो. जर नशीबाची साथ मिळाली तर बिल गेट प्रमाणे अत्यंत successful पण होतो. हेच तत्व परमार्थसाधनेलाही लागू होते.(जास्त details साठी Gladwell ह्या ब्रिटिश लेखकाचा शोध internet वर घेता येईल. असो.)

प्र. ५ वा) उत्तर बरोबर आहे. सर्वच समासाचे सारच उत्तरामधे तुम्च्या selection मधे आले आहे. छान.

घरच्या सर्वांना स. नमस्कार.

आपला

रविन्द्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ७ दास्यभक्ती, सख्यभक्ती, आत्मनिवेदन

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : व्याख्या:

- “दास्यभक्ती” : देव आणि भक्त यातील संबंध स्वामी-दास असे असावेत हे ही भक्ती म्हणते. स्वतः समर्थ हे स्वतःला राम-दास म्हणवून घेत.
 - सातवे भजन ते दास्य जाणावे | पडिले कार्य तितुके करावे|सदा सन्निधची असावे| देवद्वारी||(४-७-२)
 - सकळांचे करावे पारपत्य| आल्याचे करावे आतित्य| ऐसी हे जाणावे सत्य| सातवी भक्ती|| (४-७-२५)
- “सख्यभक्ती” : भक्त देवात इतका लीन होतो की भगवंत त्याला आपला सखा मानायला लागतो.
 - देवासी परम सख्य करावे| प्रेम प्रीतीने बांधावे| आठवे भक्तीचे जाणावे| लक्षण ऐसे|| (४-८-२)
 - म्हणौनी सख्य देवासी करावे| हितगुज तयासी सांगावे| आठवे भक्तीचे जाणावे| लक्षण ऐसे|| (४-८-३१)

प्रश्न २ : “नाना रचना जीर्ण जर्जर | त्याचे करावे जीर्णोद्धार” याचे स्पष्टीकरण

मंदिराची-देवस्थानाची कोठल्या प्रकारे काळजी घ्यावी याचे तपशीलवार वर्णन या समासात आले आहे. देवाच्या दारी येणाऱ्यास प्रसन्न वाटले पाहिजे. देवाचे वैभव चढते वाढते राहायला पाहिजे. खाली दिल्याप्रमाणे सर्व वस्तू दुरुस्त करून नीट-नेटक्या ठेवाव्यात असे समर्थ सांगतात.

- मोडकळीला आलेली मंदिरे, सरोवरे, धर्मशाळा, घरे, कोठड्या, भुयारे, तळघरे, विवरे, वने, उपवने, पशुशाळा इ.
- सिंहासने, चौरंग, पालख्या, मेणे, पलंग, झोपाळे, असणे, वाहने, तिजोऱ्या, रांजण, घागरी, अलंकार, वस्त्रे, अत्तरे, रत्ने

प्रश्न ३ : “सख्यभक्ती” संबंधातील ओव्यांचा अर्थ:

1. भक्ती भाव आणि भजन| निरुपण आणि कथाकीर्तन| प्रेमळ भक्तांचे गायन| आवडे देवा॥ (४-८-४)
देवाला भक्ती-भाव, भजन-निरुपण-कथाकीर्तन, गायन या गोई आवडतात त्या कराव्यात. स्वतःला काय आवडते त्यापेक्षा देवाला काय आवडते त्याचा विचार करून त्या प्रकारचे आचरण-भक्ती करावी.
2. देव सख्यत्वे राहे आपणासी| ते तो वर्म आपणची पासी| आपण वचने बोलावी जैसी| तैसी येती पडसादे॥ (४-८-१२)
‘जशास तसे’ या भावाप्रमाणे देवाने आपणाशी मित्रत्वाने वागावे असे वाटत असेल तर ते आपल्याच हातात आहे. आपण अनन्यसाधारण भक्ती केली तर देव नक्कीच आपल्याला सखा मानेल. याचा दृष्टांत देताना समर्थ प्रतीध्वनीचे उदाहरण देतात. जर्से आपण बोलू तसाच प्रतिध्वनी येतो त्याच प्रमाणे भगवंतही आपल्याशी आपल्या भक्तिप्रमाणेच वागतो.
3. सख्य देवाचे तुटेना| प्रीती देवाची विटेना| देव कदा पालटेना| शरणागतांसी॥ (४-८-३०)
देवाचे प्रेम इतरांसारखे तकलादू नसते. इतर मित्र वेळप्रसंगपाहून बदलू शकतात पण देव नाही. त्याचे मित्रत्व कधीच तुटत नाही. प्रेम संपत नाही. जे शरण आले आहेत त्यांच्याशी तो एकनिष्ठ राहतो.

प्रश्न ४ : ओव्या लिहा

- देवापासून जो विभक्त नसतो तोच भक्तः:
भक्त म्हणिजे विभक्त नव्हे| आणि विभक्त म्हणिजे भक्त नव्हे| विचारेवीण काहीच नव्हे | समाधान || (४-९-६)
- आत्मनिवेदन ही सर्वात श्रेष्ठ भक्ती होय:
पंचभूतांमध्ये आकाश| सकळ देवांमध्ये जगदीश| नवविधाभक्तिंमध्ये विशेष| भक्ती नवमी|| (४-९-२४)

प्रश्न ५ :

स्वाध्याय प्रबोध- ७ दास्यभक्ती, सख्यभक्ती, आत्मनिवेदन

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

- **मुक्तीचे चार प्रकार:** वेदशास्त्रात मुक्तीचे चार प्रकार सांगितले आहेत – सलोकता, समीपता, स्वरूपता व सायुज्यता. पहिल्या तीन विनाशी तो शेवटची अविनाशी मानली जाते. नवविधाभक्तीमुळे सायुज्यमुक्ती प्राप्त होते.
- **नवविधाभक्ती :** (मला याचे योग्य उत्तर मिळाले आहे असे वाटत नाही ..तरी) समर्थनी ९ प्रकारच्या भक्ती सांगितल्या आहेत त्यास नवविधा भक्ती म्हणतात. त्यामुळे अविनाशी अश्या सायुज्यमुक्तीची प्राप्ती होते. माझ्या मते ज्ञानभक्ती मला जास्त भावणारी आहे. परमेश्वराचे, निसर्गाचे अंतरंग जेवढे समजावून घेता येईल तेवढ्याचा प्रयत्न करणे आपल्या हातात आहे. त्यानेच परमेश्वराची ओढ-भक्ती वाढीस लागेल असे वाटते. पूर्ण आत्मसमर्पणाची म्हणजे आत्मनिवेदनाची भक्ती साहजिकच सर्वश्रेष्ठ वाटते.

श्री. रा.रा. योगेश खुळकर्णी यांस स.न,वि.वि.

तुमच्या स्वाध्यायाचे समीक्षण मागच्या आठवड्यांत पूर्ण करता आले नाही . ऊशीराबद्दल क्षमस्व.
घरी आजारपणामुळे उशीर झाला.

स्वा ७ वा दास्यभक्ती, सख्यभक्ती , व आत्मनिवेदन भक्ती समासांवर आधारित.

प्र. १ ला) दोन्ही व्याख्यांच्या ओव्यांपैकी ४-७-२, व ४-८-२ ह्या मुख्यतः व्याख्या सांगतात त्या. व ४-७-२५ मध्ये सर्वाभूती भगवंत पाहावा हे सांगणारी पण योग्य निवडली आहे. ह्या दृष्टीमुळे आपल्याला इतरांचे दोष न पाहात त्यांच्यामधील गुण दिसतात. ओवी ४-७-२५ प्रमाणे जो leader वागतो त्याला लोकही मानतात. शिवाजी महाराजांचे वागणे असे होते.

तसेच भगवंत खरेतर सर्वत्र नेहमी आहे. तो अव्यक्त आहे पण आहे हे नक्की. म्हणुन त्याला आपण आपली सुखदुःखे सांगू शकतो व त्याला संपूर्ण शरण गेलो तर तो आपले भलेच करतो. हा अनुभव घेण्यासारखाच आहे असे मला स्वानुभवावरून म्हणावेसे वाटते. उत्तर बरोबर.

प्र २रा)ओवी ४-७-४ ते ४-७-१६ मध्ये तुम्ही लिहिल्याप्रमाणे सर्व मुद्दे आहेत व तुमचे उत्तर अगदी योग्य आहे . प्र३रा) तिन्ही ओव्यांचे अर्थ स्पष्टीकरण बरोबर आहे. जेव्हा भगवंतच आपला सर्वकांही आहे ही भावना वढ होते तेव्हा ह्या ओव्यांमध्ये लिहिले तसे वागणे आपोआपच घडते. अर्जून झोपला होता तेव्हा त्याच्या शरीरातल्या रोमरोमातून कृष्णनामच ऐकू येत होते असे वर्णन करणारा एक प्रसंग महाभारतामध्ये आहे. ब्र.गौंदवलेकर महाराजांच्या चरित्रात पण आहे. असे सख्य व्हावे म्हणुन आपण भगवंताची प्रार्थना जरूर करू शकतो मग अशा भक्तांच तो नेहमीच रक्षण करतो अस्वे सर्व संत म्हणुनच सांगतात.

प्र४था)ओवी ४-९-६ व ४-९-२४ योग्य निवडल्या आहेत. ह्या ओव्या मनन करण्यासारख्या आहेत. कारण ह्यांचा खरा अर्थ हा अनुभव घेऊन समजण्याचा आहे. जेव्हा आत्मनिवेदन घडते तेव्हा सतत हीच जाणीव उरते की जे जे दिसते ते सर्व भगवंतच आहे व तोच खरा सर्वाचा मालक आहे, जे जे घडते त्वे त्याच्या ईच्छेनेच घडते आहे व तो व आपण वेगळे नाही आहेत. अर्थात असा अनुभव जेव्हा सदगुरुंची कृपा होते तेव्हाच मिळतो. तो पर्यंत आपण आपली मनःशुद्धि करून कोणतितरी भक्ती करणेच योग्य ठरते. असो.

तुमचे उत्तर बरोबरच आहे.

प्र ५व अ) उत्तर योग्य. .

प्र ५ब) खरेतर नवविधा भक्तीचे जरी ९ प्रकार दिले आहेत तरी त्या एकमेकांपासुन वेगवेगळ्या नाहीतच. एक केंव्हा संपते व दुसरी केंव्हा सुरु होते ते सांगणे कठीणच आहे. म्हणुनच कोणतीही सुरु करून शेवटी माणूस आत्मनिवेदनापर्यंतच पोहोचतो. नामस्मरण भक्तिला स्थळ, साहित्य, काळ वित, ईत्यादी कांहिचीच आवश्यकता नसते फक्त भाव ह्वा म्हणुन संतानी साधारणतः हीच भक्ती करा असा उपदेश केलेला आढळतो.

तुमचे उत्तर व्यवस्थित व योग्यच आहे.

सर्व उत्तरे अभ्यासपूर्ण आली आहेत.

घरच्या सर्वाना मनप्रमाणे स.न अथवा अ.आ.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ८ परमार्थस्तवन, प्रत्ययेविवरण, येत्ननिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ स्पष्ट करा

1. अनंत जन्मीचे पुण्य जोडे। तरीच परमार्थ घडे। मुख्य परमात्मा आतुडे। अनुभवासी॥ (१-९-२४)
परमार्थाची प्रासी असेच कोणालाही होत नसते. त्यासाठी पूर्वसंचित असावे लागते. माणील अनेक जन्मांचे पुण्य जर पाठीशी असेल तर परमार्थ प्रासीसाठी आपण लायक होता. त्यालाच ती अनुभूती मिळू शकते.
2. कर्तयासी वोळखावे। यास विवेक म्हणावे। विवेक सांडिता व्हावे। परमदुःखी॥ (१३-७-२९)
नक्की हे सगळे कशामुळे चालू आहे याचे ज्ञान, या सर्वाच्या कर्त्याचे ज्ञान हे विवेक असेल तर मिळते. तो जर विवेक नसेल तर माणूस दुःखी होतो. नेहमीच्या जीवनात कित्येकदा पुढे पुढे करण्यार्यानाच महत्व मिळते पण त्या सर्वाचा मागचा कर्ता करविता वेगळा असू शकतो, त्याचा शोध घ्यावा असे समर्थानी सुचवले आहे. नीर-क्षार विवेक.
3. अभ्यासे प्रगट व्हावे। नाहीतर झाकोनी असावे। प्रगट होऊनी नासावे। हे बरे नव्है॥(१९-७-१७)
विषयाची पुरेशी तयारी झाल्याशिवाय त्याचे प्रकटीकरण/सादरीकरण करू नये. त्याच्या आधीच प्रदर्शन केले तर फजिती होऊ शकते. असे सांगतात की पूर्वीचे गुरु शिष्याची गाण्यात पुरेशी तयारी झाली नसेल तर मैफिलीत गाऊ देत नसत, मग त्याला अनेक वर्षे लागली तरी चालतील.

प्रश्न २: परमार्थाची महती

साधकाचे सर्वोच्च ध्येय असलेल्या परमार्थाची समर्थानी या समासात महती सांगितलेली आहे. समर्थ म्हणतात, परमार्थ हे सर्व ज्ञानाचे सार, न संपणारे, अपार आहे. ते कोणी हिरावून घेऊ शकत नाही. त्याला राजाच्या जुलुमाचे, अग्नीने जाळप्याचे भयं नसते. त्या ठेव्यात कधीच घट होऊ शकत नाही. त्याच्या प्रासीने जन्म-मृत्युच्या फेन्यातून सुटका होते. सायुज्यमुक्ती प्राप्त होते. पूर्वीच्या योगी पुरुषांचेही हेच ध्येय होते. परमार्थाच्या विचारातून शुद्ध आत्मतत्व अंतःकरणात प्रकट होते. योगी परमार्थामध्ये तन्मयाव्यथेत जातात. परमार्थ हे जीवनाचे सार्थक आहे. तो संसारातून तारून नेतो आणि त्यामुळे च मोक्षप्राप्ती होते.

प्रश्न ३: कल्पना विस्तार

1. विचारे प्रकृती संव्हारे। दृश्य असतांच वोसरे। अंतरात्मा निर्गुणी संचरे। अध्यात्मश्रवणे॥ (१३-७-१२)
अध्यात्म श्रवणाने काय घडते त्याचे विवेचन या ओवीत आहे. विवेकामुळे जे काही विश्व दिसते आहे, ते असूनसुद्धा त्याच्या लेखी ते नाहीसे होते. त्याचा प्रलय होतो. यानंतर आत्मा परब्रह्महात विलीन होतो. पूर्वीच्या संतांचे या दृश्य सृष्टीतून गमन (ज्ञानेक्षरांची समाधी, तुकाराम महाराजांचे वैकुंठ गमन) या प्रकारचे वाटते.
2. जो जो लोक दृष्टीस पडला। तो तो नष्ट ऐसा कळला। अवघेची नष्ट; येकला भला - | कशावरुनी | (१९-७-१३)
हल्ली उठ सुट सर्वाना नावे ठेवण्याची पद्धत आहे. बाकी सर्व वाईट पण मी मात्र चांगला, असे सर्वानाच वाटते. हाच विरोधाभास आहे. हे वाटणे सत्याला धरून नाही आणि एखाद्या नेत्याला-महताला तर मुळीच नाही. प्रत्येकात चांगले वाईट गुण असतात तेंव्हा फक्त वाईट बघू नये.

प्रश्न ४: ओव्यातील सूत्रे

1. कोण कोण राजी राखलो। कोण कोण मनी भंगले। क्षणक्षणा परीक्षलो। पाहिजे लोक॥ (१९-७-६)
महन्ताने किंवा नेत्याने आपल्याबरोबर कोण आहे, कोणाला आपले विचार पटतात आणि कोणाला नाही याचे नेहमी भान ठेवावे. त्याप्रमाणे त्याच्याशी कसे वागावे हे ठरवावे.

स्वाध्याय प्रबोध- ८ परमार्थस्तवन, प्रत्ययेविवरण, येत्ननिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

2. आशावद्वी क्रियाहीना नाही चातुर्याचे लक्षण| ते महंतची भणभण| बंद नाही॥ (१९-७-८)
काही लोक उगाच थोपवलेले नेते असतात. आळशी, मुर्ख आणि चारित्र्यहीन असतात. त्यांचे पितळ लवकरच उघडे पडते. असे असूनही काही जण महंत पणा चालू ठेवण्याचा प्रयत्न करतात पण निष्फळ. हे सूत्र आपल्याला राजकारणात, वारसाहककाने मोठे झालेल्यांच्यात प्रामुख्याने दिसते.
3. परलोकी वास करावा| समुदाव उगाच पाहावा| मागण्याचा तगादा न लावावा| काही येका॥ (१९-७-११)
लोकांकडे आपल्या अलिस अश्या पातळीवरून व्यवहार करावा. अध्यात्माची चौकट आणि निरलासता सोडू नये. काही मिळवण्यासाठी भिकाच्याप्रमाणे कोणाच्या मागे तगादा लावू नये. महंतपणास ते शोभत नाही.

प्रश्न ५:

1. विवरणासाठी समास
१-९ हा समास कळावयास विशेष कठीण वाटला. बच्याचश्या संज्ञा (Terms, definitions) जसे, ब्रह्म, ब्रह्मांड, परब्रह्म, आत्मा, अंतरात्मा, सूक्ष्म याचे नीट आकलन नसल्याने अवघड वाटला. पण त्या मनाने १९-७, महान्ताची कार्ये, प्रयत्न याशी निगडीत असल्याने कळला, त्यामुळे अगदी १५ मिनिटे बोलणे एवढी तयारी नसली तरी त्यात काही विचार मांडता येतील.
2. निवडीची कारणे/मुद्दे
१९-७ मध्ये महंताचे गुण-धर्म, त्याने कसे वागावे याचे वर्णन आले आहे. चांगला महंत होणे हे फार अवघड काम आहे. सध्याच्या युगात त्याच प्रमाणे चांगला नेता होणे अवघड आहे. लोकांशी कसे वागावे, वेळ प्रसंगी पडते घ्यावे, लाचार होऊ नये या सारखी चांगली सूत्रे समर्थानी या समासात सांगितली आहेत.
3. सुभाषितवजा ओव्या
 - a. परमार्थी तो राज्य धरी| परमार्थ नाही तो भिकारी| या परमार्थाची सरी| कोणास द्यावी॥ (१-९-२३)
 - b. विवेकाचे फळ ते सुख| अविवेकाचे फळ ते दुःख| यात मानेल ते आवश्यक| केले पाहिजे॥ (१३-७-२८)
 - c. जिकडे जग तिकडे जगन्नायक| कळला पाहिजे विवेक| रात्रीदिवस विवेकी लोक| सांभाळीत जाती॥ (१९-७-१२)

श्री.रा.रा.योगेश कुळकर्णी यांस, स.न.वि.वि.
तुम्ही समीक्षणाची वाटच पहात असाल. थोडा उशीरच झाला तरी क्षमस्व.

स्वा ८ चे समीक्षण.

प्र. १ ला १) उत्तर बरोबर. ज्ञाला हे समजले तो खरेच नशीबवान कारन त्याला प्रयत्न करून सुखदुःखापासून permanently सुटका करायची संधी लाभली.

प्र१-२) येथे कर्ता म्हणजे आपल्या सर्वांचा, ह्या सर्व सृष्टीचा तसेच ब्रह्मा विष्णू महेशाचा कर्ता निर्माता कोण? हे शोधणे आहे. उत्तर अगदी सोपे. भगवंत. तोच आपला निर्माता आईवडील. तो आपले नेहमी भलेच करणार हे ह्यामुळे कळते. त्याची ओळख करून घेण्याचे प्रयत्न करणे हाच खरा विवेक. ह्यासंदर्भात तुमचे उत्तर ठीक आले आहे.

प्र१-३) उत्तर बरोबर. हा उपदेश विशेषतः परमार्थाला जास्ती लागू होतो.

प्र २) उत्तर योग्य आले आहे.

प्र ३-१) दृश्य वोसरणे म्हणजे त्याच्या नाशवंतत्वाची जाणीव होऊन दृश्याचे प्रेम आटणे. ०:यालाच वैराग्याचे मनात प्रगट होणे म्हणता येते. जीवाला जन्म मृत्यू चक्रामधून सुटायचे असेल तर प्रथम वासनांची निर्मिती थांबायला हवी. हे झाले की निदान नव्या वासना निर्माण होत नाहीत. मग विवेकाने भगवंतची भक्ती केली तर मोक्ष निश्चित ठेवलेला आहे. दृश्याचे प्रेम आटावे म्हणुन मनास सतत हे नाशवंत आहे ही गोष्ट समजवावी लागते. हा परमार्थसाधनेचा एक महत्वाचा भाग आहे. भगवंत हा कालातीत म्हणुन त्याचे ज्ञान झाले की कालावर विजय म्हणजेच ओक्ष मिळणे. असा ह्या ओवीचा अर्थ थोडक्यात आहे.

प्र३-२) अगदी योग्य स्पष्टीकरण लिहिले आहे.उत्तर योग्य आहे.

प्र ४) हे उत्तर योग्य आहे.

प्र ५- १) सुरवातीला विषय अवघडच वाटतो पण मनन केले की अर्थ कळू लागतो. असो.

परमार्थ म्हणजे जन्ममृत्यूच्या चक्रामधून बाहेर पडण्यासाठी करावेलागतात ते प्रयत्न. आत्मा म्हणजे आपल्यामधील व ईतरंमधील चैतन्य. सर्व विश्वाचे व्यवहार पण आपल्या शरीराप्रमाणेच नियमानुसार चालतात. म्हणजे अशा विश्वामधे जे चैतन्य आहे ते हा सर्व व्यवहार चालवते. सुर्य रोज वेळवे ऊगवतो. नियमितपने उन्हाळा, हिवाळा पावसाळा येतो ईत्यादि. हे चालवतो तो अंतरात्मा. शरीर म्हणजे पिंड, जी सृष्टी दिसते ते ब्रह्मांड . आपल्यातले चैतन्य, तसेच देव दिसत नाही पण सर्वत्र आहे ते सूक्ष्म अशा संज्ञा आहेत. असो. यत्रनिरूपणाव घरीच बोलता येते कांतो प्रयत्न करून पाहा.

प्र५-२) निवडीची कारणे पटली. योग्यच आहेत.

प्र५-३)ओव्यांची निवड चांगली. विवेक हा प्रपंचात पण उपयोगी पडतो.ही ओवी निवडली हे योग्य केले.. अभ्यास चांगला झाला आहे. घरच्या सर्वांना मानाप्रमाणे स.न. अथवा अ.आ.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ९ विवेकवैराग्यनिरूपण, आत्मनिवेदन, आत्मानात्मविवेक

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थाच्या ओव्या लिहा

- विवेकाने 'मी' पण आणि वैराग्याने प्रपंचाची आसक्ती सुटते, अशाप्रकारे बंधनमुक्त होतो तोच निःसंग योगी विवेके अंतरी सुटला। वैराग्ये प्रपंच तुटला। अंतर्बाह्य मोकळा झाला। निःसंग योगी॥ (१२-४-१२)
- वारा नसताना आकाश जसे केवलपणाने राहाते त्याप्रमाणे अष्टदेहांचे निरसन झाल्यावर दाट परम्ब्रहम उरते वारे नसता जे गगन। तैसे परब्रह्म सधन। अष्ट देहाचे निर्शन। करुनी पहावे॥ (१२-५-१३)
- अगदी मुंगीपासून ब्रह्मादी देवांपर्यंत सगळे देहधारी आहेत
मुळीहून सेवटवरी। ब्रह्म्यादी पिप्लिकादेहधारी। नित्यानित्यविवेक चतुरी। जाणिजे ऐसा॥ (१३-१-२७)

प्रश्न २ : ओव्यांचे स्पष्टीकरण लिहा

- तिन्हीप्रकारे आपणा नाही नाही दुजेपण॥ (१२-५-२१)
आत्मनिवेदनाचे ३ प्रकार सांगितले आहेत – जड, चंचल, निश्चल. खोल विचार करिता हळूहळू त्याचे स्वरूप समजायला लागते. अधिक विचारानंतर त्याचा अनुभव आल्यावर मनाची चंचलता संपते व दुजाभाव न उरता मनःशांती लाभते.
- येकेवीण येक काये। कामा नये वाया जाये॥ (१३-१-२२)
देह आणि आत्मा यांचा घनिष्ठ संबंध या ओवीत वर्तला आहे. देहात आत्मा नसेल तर ते प्रेत असते म्हणून त्याचा उपयोग नाही. आत्म्याला कोणीतरी (देहाने) धारण केल्याशिवाय त्याचाही उपयोग नाही. म्हणून त्यांची युती अनिवार्य आहे.

प्रश्न ३ : विधानाचे स्पष्टीकरण

“ वैराग्याच्या अभावी विवेक पांगळा होतो तर विवेकाच्या अभावी वैराग्य दुराग्रही असते”
अंगी विवेक नसताना वैराग्य घेतले तर अनर्थ होतो. ना प्रपंच ना परमार्थ. कधी कधी तात्पुरत्या कारणाने, दुःखाने वैराग्य येऊ शकते. पण ते शाश्वत नसते. अश्या वैराग्याचा उपयोग होत नाही. ज्ञान असेल पण वैराग्य नसेल तर ते ही व्यर्थच, नुसती बडबड वाटते. विवेक नसेल तर दुसऱ्याचा उत्कर्ष सहन होत नाही. म्हणूनच विवेकाला वैराग्याची जोड हवीच.

प्रश्न ४ : शरीर संसर्गाने आत्मा कोणत्या क्रिया करितो त्याचे वर्णन करा

सर्व शारीरिक व मानसिक क्रियांचा बोलविता धनी हा आत्मा असतो. शरीर व मन त्याची फक्त आज्ञा पाळत असतात. आत्माच्या सांगण्यावरून शरीराच्या अनेक क्रिया होतात जसे : पाहणे, बोलणे, स्पर्श, स्वाद, हात पाय हलवणे इ. मानसिक दृष्ट्या आत्मा आपल्याकडून अनेक क्रिया करवून घेतो, जसे, धीट बनवतो, लाजवतो, चांगल्या वाईट गोष्टी करायला भाग पाडतो इ.

प्रश्न ५ : द. १२-४ मध्ये समर्थाचे प्रतिबिंब आढळते अशा दोन ओव्या लिहा

- जैसे मुखे ज्ञान बोले। तैसीच सवे क्रिया चालो। दीक्षा देखोनी चकित झाले। सुचिस्मंत॥ (१२-४-१३)
समर्थ जसे बोलायचे तसे वागायचे. तसा आदर्श ठेवून शुद्ध आचरणाचे लोक संतुष्ट-प्रेरित व्हायचे.
- तत्काळची सन्मार्ग लागो। ऐसा अंतरी विवेक जागे। वगनुत्व करिता न भंगो। साहित्य प्रत्ययाचे॥ (१२-४-१६)
समर्थाची वाणी ऐकून अनेक सन्मार्गाला लागले. स्वतःच्या अनुभवातून बोलत असल्याने त्यांचा तोल जात नसे.

॥ श्रीराम प्रसन्न ॥ दि. ९-११-२०१३

श्री रा.अ कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि

स्वाध्याय ९ प्रबोध चे समीक्षण .

प्र. १) सर्व ओव्यांची निवड बरोबर आहे. ओवी १२-४-१२ हेच सांगते की मी पणा टाकला व दृश्याची आसक्ती सुटली की माणूस जन्ममृत्युचक्रामधून सुटतो. थोडक्यांत म्हणजे जो हे ह्या नरजन्मामधे साधतो त्याला सायुज्यमुक्ती मिळते.

समर्थाच्या उपदेशामधली एक अत्यंत महत्वाची ओवी समजली जाते .दासबोधाचा अभ्यास हे कसे साधायचे तेच शिकवतो.

प्र २) १) स्पष्टीकरण जरासे अपूरे आहे. म्हणुन थोडेसे लिहितो आहे.

जड आत्मनिवेदन म्हणजे जी जे आहे त्याच खरा मालक भगवंत आहे हे समजून जगामधे वावरणे . ह्या विचारामुळे आपल्याला संसारात होणारी हानी, तोटा (जसे पैसा जाणे, जिवलग मित्र वगैरेंचा वियोग) ह्याचा त्रास होत नाही. जसे स्वप्नामधे lottery लागलि व नंतर जागे झालो तर स्वप्नामधे मिळालेला पैसा गेला म्हणून वाईट वाटत नाही तसे.

चंचळ आत्मनिवेदन म्हणजे कर्ता करविता भगवंत ही जाणीव जागी ठेवणे. ह्यामुळे हवे नकोपण सुटते. मनाप्रमाणे कांही झाले नाही तर वाईट वाटत नाही. इत्यादी.

प्र२-२) स्पष्टीकरण ठीक. देहधारणे मुळेच माणूस मोक्षासाठी प्रयत्न करू शकतो.

प्र३) उत्तर ठीक.

प्र ४) उत्तर बरोबर.

प्र५) दोन्ही ओव्यांची निवड चांगली आहे. तसेच त्या कां निवडल्या हे पण स्पष्टीकरण लिहिल्यामुळे समजले.

एकूण अभ्यास चांगला झाला आहे.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- १० सद्गुरुस्तवन, संतस्तवन, सिद्धलक्षण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ स्पष्ट करा

१. आदित्ये अंधकार निवारे | परंतु मासुते ब्रह्मांड भरे| नीसी जालिया नंतरे पुन्हा काळोखे॥ (१-४-१०)

प्रकाशाच्या भंगुरतेविषयी रामदास म्हणतात, दिवसा सूर्यप्रकाशाने अंधार नष्ट होतो खरा पण तो मावळल्यावर मात्र पुन्हा अंधार होतो. सूर्यप्रकाश कायमचा-शाश्वत नाही. पण सद्गुरुचे तसे नाही, ते अज्ञानरुपी अंधाराला समूल नष्ट करितात.

२. जो बोलकेपण विशेष | सहस्र मुखांचा जो शेषा तोही सिणला निःशेषा वस्तू न संगवे॥ (१-५-११)

पुराणाच्या मन्यतेनुसार शेष या नागाला १००० तोंडे व २००० जिव्हा आहेत. त्यामुळे बोलण्यात त्याच्या वर कोणीही असू शकत नाही. पण त्यालाही आत्मवस्तूचे वर्णन करिता आले नाही. तो थकून गेला. म्हणजे ते वर्णन अशक्यप्राय आहे.

३. सकळ धर्मामध्ये धर्म | स्वरुपी राहणे हा स्वर्धर्म हेंची जाणिजे मुख्य वर्मा साधूलक्षणाचे॥(८-९-५४)

धर्मामध्ये सर्वश्रेष्ठ असे कोण तर ते 'स्वस्वरूप' होणे हे आहे. निःसंदेहपणाची, निस्पृहतेची जी लक्षणे सांगितली आहेत ती साधूच्या परब्रह्मात लीन होण्यामुळे आहेत.

प्रश्न २: सद्गुरुस्तवनात दिलेले दृष्टांत आणि त्यांचे तोकडेपण

समर्थानी या समासात सद्गुरुसाठी अनेक उपमा वापरून पहिल्या. पण त्यानीच असे दाखवून दिले की सद्गुरु हे उपमामध्ये बद्ध करिता येऊ शकत नाहीत. ते या सर्वांहून खूप विशाल व अव्यक्त आहेत.

- परिसाची उपमा: परीसामुळे लोखंडाचे सोने होते. पण सोन्याने लोखंडाला स्पर्श केला तर त्याचे सोने होत नाही. पण त्या उलट सद्गुरु कृपेने कोणी शिष्य सद्गुरु झाला तर तोही इतरांना सद्गुरु करण्यास पात्र ठरतो.
- समुद्राची उपमा: अति विशाल म्हणून समुद्राची उपमा द्यावी तर त्याचे पाणी खारट असते. त्याउलट सद्गुरु अमृतरूप असतात.
- मेरुची उपमा: भव्य म्हणून मेरु पर्वताची उपमा द्यावी तर तो अतिजड-कठीण असते. सद्गुरु हे मनाने कोमल असतात.
- आकाशाची उपमा: सर्वव्यापी म्हणून आकाशाची उपमा द्यावी तर त्याचा शून्यत्व हा गुण आहे. गुरु तर निर्गुण असतात.

प्रश्न ३: वाणी आणि बुद्धी यांच्या पलीकडील आत्मवस्तू, याचे स्पष्टीकरण

आत्मवस्तूचे वर्णन करताना विचार व त्यांना व्यक्त करणारी भाषा हे किती तोकडे पडतात त्याचे वर्णन समर्थानी या समासात केले आहे. अनेक प्रकारे आपल्याला वस्तू जाणून घेता येते. बघून, वास घेऊन, त्याच्या बद्धल सखोल विचार करून. पण आत्मवस्तूच्या अभ्यासासाठी हे काहीच उपयोगात येत नाही. सर्व प्रयत्न, संशय फोल ठरतात. विवेकाचा उपयोग होत नाही. व्यक्त करायला शब्द मिळत नाहीत. बोबडी वळते. बोलण्यासाठी प्रसिद्ध असलेला शेष नाग पण हे करू शकत नाही, थकून जातो पण त्याला ते जमत नाही. आत्मवस्तू ही बुद्धीने जाणता येणारी व वाणीने व्यक्त होणारी गोष्ट नाही.

प्रश्न ४: संतमहिमा वर्णन करणाऱ्या ओव्या

- संत आनंदाचे स्थळी संत सुखाची केवळा नाना संतोषाचे मूळ ते हे संता॥ (१-५-१६)

संत हे सर्व आनंदाचे, संतोषाचे उगम-मूळ-स्रोत आहेत.

स्वाध्याय प्रबोध- १० सद्गुरुस्तवन, संतस्तवन, सिद्धलक्षण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

- संत विश्रांतीची विश्रांती। संत तृप्तीची नीजतृप्ती। नांतरी भक्तीची फळश्रुती। ते हे संत।।(१-५-१७)
संतांच्या ठायी तृप्तीची, शांततेची, समाधानाची अवस्था असते.
- संत धर्माचे धर्मक्षेत्र। संत स्वरूपाचे सत्पात्र। नांतरी पुण्याची पवित्रा पुण्यभूमी।। (१-५-१८)
जसे तीर्थक्षेत्रांमुळे धर्म टिकून राहतो त्याच प्रमाणे संतसुद्धा एक पुण्यभूमीच असतात.

प्रश्न ५: लो. टिळकांच्या जीवनातील सिद्धावारस्थेचा प्रसंग

Detachment-अलिसता ही लोकमान्यांच्या जीवनात ठायी ठायी आढळते. गीतेतील 'कर्मण्येवाधिकारस्ते..' या सूत्रानुसार टिळक जगले. मंडाले तुरुंगाची शिक्षा ऐकल्यावर एखादा हबकून गालीतात्र झाला असता, पण ती ऐकून, त्यांना ज्या गाडीतून नेण्यात आले त्यात ते शांतपणे झोपी गेले. टिळकांनी तद्कालीन सरकारवर केलेली जहाल टीका त्यांची निर्भयता दाखविते. ही एका सिद्धपुरुषाचीच लक्षणे आहेत.

श्री.रा.रा.कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

स्वा १० प्रबोध चे समीक्षण

प्र१-१) स्पष्टीकरण बरोबर आपण पृथ्वीवर म्हणून सुर्याचे उगवणे मावळणे असते. अंतराळात गेलो तर तेथे हा भाग नाही. तेथे सतत प्रकाशच असतो. सदगुरुकृपेमुळे एकदा का जान झाले की मग अज्ञानाच्या अंधकाराची रात्रच उरत नाही हे अज्ञानरूपी अंधाराचे नष्ट होणे होय.

प्र१-२) स्पष्टीकरण बरोबर

प्र१-३) स्पष्टीकरण बरोबर

प्र२) उत्तर योग्य.

कोणतीच उपमा देऊन त्यांचे वर्णन करता येत नाही. हेच खरे. सदगुरु हे तत्व आहे व्यक्ती नाही हे येथे लक्षांत घ्यायचे आहे.

प्र३) उत्तर योग्य. साधे साखरेचेच उदाहरण घेतले तर असे दिसते की साखरेची गोडो कितीही वर्णन केले तरि कळणार नाही. तेथे अनुभवच हवा.

प्र४) ओवी २१वी व २५ वी महत्वाची असे मला वाटते. तीनच ओव्या निवडायच्या आहेत. तुमची केलेली निवड पण चांगली आहे.

प्र५) उत्तर योग्य. विवेक विचाराने मनुष्य कोणत्यापदावर पोहोचू शकतो तेच हे उदाहरण दाखवते.

अभ्यास समाधनकारक झाला आहे.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- ११ करंटपरीक्षानिरूपण, करंटलक्षण, सदेवलक्षणनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : ओव्या लिहा

१. फडणीसीचे लक्षण

ऐका फडणीसीचे लक्षण| विरंग जाऊ नेदी क्षण| समस्तांचे अंतःकरण| सांभाळीत जावे||(१८-५-१०)
सभानेत्याचे लक्षण हेच की तो कोठलाही क्षण वाया घालवत नाही. सभेमध्ये सर्वांची मने-मर्जी राखतो.

२. असत्य म्हणजे पाप

असत्य म्हणिजे तेची पाप| सत्य जाणावे स्वरूप| दोर्घीमध्ये साक्षेप| कोणाचा करावा||(१८-५-२६)
खोटे बोलणे हे पाप आहे. सत्य हे आत्मस्वरूप आहे. यातून कोणाची निवड (अर्थात सत्याची) ते आपण ठरवावे.

३. पापामुळे दारिद्र्य

पापाकरिता दारिद्र्य प्राप्त| दारिद्र्ये होये पापसंचित| ऐसेंची होत जाता| क्षणाक्षणा||(१९-३-२)
दारिद्र्य हे (नशिबाचे फळ नसून) आपल्या पापाचे आहे. दारिद्र्याने पाप वाढतच जाते.

४. बहुतांची अंतरे राखिली म्हणजे भाग्य येते

राखावी बहुतांची अंतरे| भाग्य येते तदनंतरे| ऐसी हे विवेकाची उत्तरे ऐकणार नाही||(१९-३—१८)
अनेक लोकांची मर्जी राखली तर भाग्य प्राप्ती होते. करंटी लोक अशी विवेकाची वचने ऐकत सुद्धा नाहीत.

प्रश्न २: टिप्पणे

१. आळसामुळे कोणती हानी होते

आळसे शरीर पाळिले| परंतु पोटेवीण गेले| सुडके मिळेनासे झाले| पांघराया||(१९-३-११)
आळसाने माणूस निष्क्रीय होवून जातो. कष्ट न केल्याने अन्नाची पण मारामार होते. नेसायला कापडाचा तुकडाही नाही
अशी अवस्था होते.

२. दुश्चित आळसाची रोकडी प्रचीती कोठली

आळसे शरीर पाळी| अखंड कुंसी कांडोळी| निद्रेचे पाडी सुकाळीं| आपणासी||(१९-३-१२)
आळसी असल्याने सतत झोपा काढतो. कुशी खाजवीत बसतो. निष्क्रीय राहतो. त्याला कोठेही मान मिळत नाही.

३. अवघेची सुखी असावे | ऐसी वासना

दुसऱ्याच्या दुःखे दुखवे| दुसऱ्याच्या सुखे सूखावे| अवघेची सुखी असावे | ऐसी वासना||(१९-४-२३)
चांगल्या माणसाचे लक्षण हेच की तो दुसऱ्याच्या दुःखाने दुःखी होतो, सुखाने सुखी. सर्वजण सुखी असावेत असे त्याला
मनोमन वाटते. 'जो जो वांछील तो ते लाहो| प्राणीजाता||' हे ज्ञानेश्वरांचे वचन हेच सुचवते.

प्रश्न ३: सदेवाची १० लक्षणे

१. गोड बोलणे
२. सर्वाना रुचेल असे वागणे
३. नम्रपणा
४. वासना न ठेवणे
५. आत्मज्ञानाची ओढ

स्वाध्याय प्रबोध- ११ करंटपरीक्षानिरूपण, करंटलक्षण, सदेवलक्षणनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

6. क्षमाशील
7. सुंदर अक्षर
8. भरभर पण शुद्ध वाचन
9. अर्थपूर्ण संभाषण
10. चौदा विद्या, चौषष्ठ कला पारंगत

प्रश्न ४: प्रत्ययाचे महत्त्व

जीवन अतिशय वेगवान झाल्याने, सर्व गोष्टी झटपट करण्याकडे कल असतो. वाचन भरभर, अभ्यास भरभर. पण समजले आहे की नाही हे लक्षातच घेतले जात नाही. एखादा विषय नुसता वाचून नाही तर त्याचा अनुभव घेतल्याने प्रभुत्व येते. प्रचीती-प्रत्यय घेतल्यानेच विषय चांगला समजतो. समर्थनी उपमा दिली आहे की मापाने कितीही धन्य मोजले तरी शेवटी ते रिकामेच. म्हणजे कितीही वाचले तरी आत शिरले नसेल तर पालथ्या घड्यावर पाणी.

प्रश्न ५: अध्यात्मिक ग्रंथाची केवळ पारायणे करणे अयोग्य

अध्यात्मातील अनेक जण आपण या ग्रंथांची इतकी पारायणे केली अश्या बढाया मारतात. ग्रंथ समजला आहे का हे न पाहता आकडेवारीतच धन्यता मारतात. समर्थाच्या मते, ग्रंथ समजणे सर्वात महत्वाचे आहे. सावकाश, समजावून घेवून विषय अभ्यासावा.

श्रीराम प्रसन्न

श्री.रा.रा.कुळकर्णी यांस स्वा. ११ व १२ समिक्षण करून पाठवित आहे.
गेली ३ वर्षे तुम्ही नेटाने अभ्यास करून अभ्यासक्रम पूर्ण केल्याबद्दल प्रथम तुमचे हार्दिक अभिनंदन. आत ओळख झाली आहे पुढेही संपर्क जरूर ठेवावा असेच म्हणेन.

स्वा ११ चे समिक्षण :-

प्र १ला) सर्व ओव्यांची निवड बरोबर. आपल्या घरी आपणच महंत म्हणजे मुख्य असतो. त्यामुळे ओवी १८-५-१० व १९-३-१८ ह्या अपल्यासाठीच आहेत हे येथे ध्यानांत घ्यायचे.

प्र२-१) उत्तराचे टिपण योग्य आहे. जीवन दुःखमय होणे ही मोठी हानी आळसामुळे होते.

प्र२-३) फक्त २च टिपणे उत्तरासाठी विचारली आहेत. म्हणुन ३ विचारांत घेत आहे.

टिपण योग्य लिहिले आहे.

प्र ३) सर्व लक्षणे बरोबर. आपल्यामध्ये ही आहेत कां? हे आपणच तपासायचे आहे. त्यासाठीच हा प्रश्न येथे दिलेला आहे.

प्र ४ व ५ वा) दोन्ही प्रश्नांचा गाभा एकच आहे. Overall पाहणीसाठी सर्व ग्रंथ भराभर पाहाणे, पारायण करणे ह्या गोष्टी आवश्य . पण फक्त पारायणे करून भागत नाही. पाठांतराचे पण फायदे निश्चितच आहेत ,पण पाठ झाले म्हणजे पुरेसे नाही. शेवटी आचरणामध्ये वाचलेले आणणे हेच महत्वाचे. हेच तुमच्या उत्तरावरून स्पष्ट झाले आहे.

दोन्ही उत्तरे योग्य आहेत.

अभ्यास चांगला झाला आहे.

घरहच्या सर्वांना मानाप्रमाणे नमस्कार व आशीर्वाद.

आपला

रविंद्र फडके.

स्वाध्याय प्रबोध- १२ आत्मनिरूपण, चत्वारजिनसनिरूपण, देहेक्षेत्रेनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न १ : अर्थ लिहा

- प्रगट रामाचे निशाण| आत्माराम ज्ञानघन| विश्वंभर विद्यमान| भाग्य कळे॥ (२०-४-१४)
ज्या अंतरात्म्याची सत्ता चालते त्याची खुण दिसू शकते. तो ज्ञानाने भरलेला आहे. ती खुण पटायला, त्याची प्रचीती यायला, त्याच्या अस्तित्वाचे ज्ञान व्हायला पण भाग्य लागते.
- नर तोची नारायण| जरी प्रत्यये करी श्रवण| मननशीळ अंतः करण| सर्वकाळा॥ (२०-५-२८)
जर एखाद्याने मनन (चिंतन) पूर्वक निरूपण अंगिकारले तर त्या नराचा नारायण, म्हणजे त्याला देवत्व प्राप्त होऊ शकेल.
- आवाहन विसर्जन | हेची भजनाचे लक्षण॥ सकळ जाणती सज्जन| भी काये सांगो(२०-८-३०)
सर्व विश्वात ज्याची सत्ता चालते त्या अंतरात्म्याला बघणे हे 'आवाहन'. त्याचा अनुभव होऊन त्यापलीकडील निरुण निराकारी पराब्रह्मापर्यंत पोहोचणे हे 'विसर्जन'. यातूनच स्वस्वरूपाचे ज्ञान संत घेत असतात, हेच भजनाचे लक्षण आहे.

प्रश्न २ : मानवी शरीराचा गौरव

अस्तीमांशाची शरीरा त्यामध्ये गुणप्रकारा| शरीरासारखे यंत्रा आणिक नाही॥(२०-८-११)
सद्याच्या विज्ञानयुगात आपण अनेक तन्हेची गुंतागुंतीची यंत्रे पाहत असतो पण सर्वात अद्भूत असे यंत्र म्हणजे 'मानवी शरीर'. ते फक्त हाड मांस यांनी बनलेले structure नसून त्यात भाव आहेत, सत्व-रज-तम असे गुण आहेत. विषय उपभोग घेण्यासाठी इंद्रिये दिली आहेत. ज्ञानेंद्रिये, कर्मेंद्रिये आहेत. या-उप्पर सर्व शरीरे वेग-वेगळी. आकार, स्वभाव, विचार सर्व वेगळे. या भेदानेच, सृष्टी अद्भूत झाली आहे.

प्रश्न ३:

- विश्वरचनेमधील चार घटक
येथून पाहता तेथवरी| चत्वारजिनस अवधारी| येक चौदा पांच च्यारी| ऐसें आहे॥ (२०-५-१)
विश्व हे चार प्रकारच्या घटकांनी बनलेले आहे - एक ब्रह्मा, चौदा माया, पांच महाभूते, चार खाणी. परब्रह्म हे निर्मल निर्विकार आहे. माया अतिशय सूक्ष्म आहे व तिचे चैतन्य, सत्व, रज, तम, अंतरात्मा असे १४ प्रकार आहेत.
पंचमहाभूतांच्या जागी थोडा जाणीवेचा अंश असतो तर चार खाणीच्या प्राण्यांमध्ये जाणीव अधिक स्पष्टपणे दिसते.
- सामर्थ्य आहे चळवळीचे
'सामर्थ्य आहे चळवळीचे| जो जो करील त्यांचे| परंतु येथे भगवंताचे | अधिष्ठान पाहिजे॥(२०-४-२६)
आपल्या शक्तीने-सामर्थ्याने अनेक पराक्रम करिता येतात, चळवळी करता येतात, मोठे बदल घडवून येतात, पण या सर्वांच्या मागे भगवंताची कृपा असते याची जाणीव ठेवली तरच ते फलद्रूप होते. शिवाजी महाराजांचे असामान्य सामर्थ्य-कर्तुत्व असून-सुद्धा ते राज्य हे स्वतःचे न मानता परस्मेक्षराचे ('श्रीचे') मानीत.

प्रश्न ४: मातेची महती

त्याचा महिमा कळेल कोणाला| माता वाटुनी कृपाळू जाला| प्रत्यक्ष जगदीश जगाला| रक्षीतसे॥ (२०-४-५)
भगवंताचे मोठेपण कोणालाही कळलेले नाही. पण त्याचा प्रतिनिधी म्हणून त्याने त्याचा कृपाळू-पण सर्व मातांना वाटून दिला आहेत. त्याच्या तर्फे तोच जगाचे रक्षण करतोय. यातून माता या ईश्वराचेच रूप आहेत, अंश आहेत हे समर्थना मांडायचे आहे.

स्वाध्याय प्रबोध- १२ आत्मनिरूपण, चत्वारजिनसनिरूपण, देहेक्षेत्रेनिरूपण

योगेश कुलकर्णी E-18/EMS-03
yogeshkulkarni@yahoo.com

प्रश्न ५:

- ‘पृथ्वीमध्ये जितुकी शरीरे| तितुकी भगवंताची घरे’ या अनुभूतीने दैनंदिन जीवनात काय बदल होईल?
सर्व प्राणीमात्रांमध्ये त्याच परमेश्वराचा अंश आहे या सारखा समानतेचा दुसरा विचार नाही. हे जर आपण मनी बिंबवले तर, माझे-तुझे असे काही उरतच नाही. त्यातूनच दुसऱ्याला त्रास देण्याची वृत्ती, भेदभाव, उच्च-नीच समज हे नष्ट होतील व खन्या अर्थाने समभाव प्रकट होईल. हे फक्त माणसांसाठीच नाही तर सर्व प्राणीमात्रांशी वागताना हा व्यवहार ठेवता येईल.
- या उपक्रमाने समर्थ विचार समजवून घेण्यास मदत झाली का?
या उपक्रमाने नेमाने-शिस्तीने दासबोधाच्या विविध भागांचा अभ्यास झाला, प्रश्नोत्तरे लिहिताना थोडा क होईना स्वतंत्र विचारही झाला. मार्गदर्शकांच्या परीक्षणाने समज वाढण्यास मदत झाली. संपूर्ण-सखोल अभ्यास झाला नसला तरी समर्थ-विचारांची चांगली तोंडओळख नक्कीच झाली.
- दासबोध वर्ग
पुण्यातील अभ्यास वर्गाची माहिती मिळू शकली नाही त्यामुळे जाणे झाले नाही. इतर ठिकाणच्या अभ्यास वर्गास पण जाण्यास सवड झाली नाही.
- दासबोध ग्रंथ प्रसार
या उपक्रमाची मी माझ्या मित्रपरिवाराततोंडी माहिती देतोच. माझ्या Facebook वरील पेजवरसुद्धा माहिती देणार आहे.
- दासबोध व सज्जनगड मासिक
'समर्थ दासबोध' आमच्याकडे आहे. अजून पूर्ण-एकसंघ वाचन मात्र झालेले नाही. 'सज्जनगड' मासिक येते त्याचे नियमित वचन असते.

श्री.रा.रा.कुळकर्णी यांस स.न.वि.वि.

स्वा १२ प्रबोध चे समिक्षण :

प्र१-१) येथे राम म्हणजे सर्वत्र व्यापून असणारा भगवंत. त्याच्याच ईच्छेने सर्व सृष्टीचे व्यवहार चालत असतात. जर आपण विचा केला तर हे म्हणणे सहज पटू शकते. ही सर्वव्यापित्वाची सत्ता म्हणजेच रामाचे प्रगट झाले ते निशाण म्हणजे अस्तित्वाची खूण.. श्यासंदर्भात तुम्ही ओविचा अर्थ ठीक पणे स्पष्ट केला आहे. उत्तर बरोबर.

प्र१-२) उत्तर बरोबर. असे नारायणत्व मिळणे म्हणजेच मोक्षपद मिळणे होय. लागतात ते योग्य व सतत केलेले प्रयत्न.

प्र१-३) उत्तर योग्य आहे.

प्र२) फक्त मानवी शरीरांतच ईश्वराची भौत साक्षात्कार घेण्याची क्षमता आहे. अन्य योनीमध्ये हे शक्य नाही. म्हणुन शाहाण्याने ही नरजन्माची संधी वाया घालवू नये. हाच येथील शेवटचा संदेश आहे. तुमचे उत्तर ठीक आलेले आहे.

प्र३-अ) मूळमायेचे १४ संकेत म्हणुन चौदा हा शब्द वापरला आहे. बाकी उत्तर बरोबर.

प्र३-ब) उत्तर योग्य आहे. कोणतेही कार्य सिद्धिस जाते ते त्याच्या ईच्छेने व जात नाही तेही त्याच्याच ईच्छेने. पण प्रयत्न मात्र करायलाच हवेत हेच ह्या ओवीपासून आपण शिकतो.

प्र४) अर्थ स्पष्टीकरण योग्य केलेले आहे. उत्तर योग्य.

प्र५ अ) बरोबर. पण सर्वसाधरण लोक हे विसरतात.

प्र५ ब) स्वतंत्र विचार झाला हे महत्वाचे, असाविचार करणे आपल्याला दासबोध शिकवतो. म्हणूनतर त्याची ग्रंथराज अशी ओळख आहे.

प्र५ क) ठीक. तरीही उत्तर चागली लिहीली आहेत. तुमचा अभ्यास चांगला होत होता .

प्र५ ड) छान. मित्रांना माहीती जरूर यावी. व्यवहारामध्ये नेमके कसे वागायचे हे दासबोधाच्या अभ्यासाने समजते. एवढा त्यांना नक्कीच फायदा होईल.

प्र५ ई) रोज जरी वाचन झाले नाही तरी दशक १, २, ३, ४, ५, ६, ७ म्हणजे एकूण ७० समासांचे वाचन आठवड्याला दोन ह्या पद्धतीने करून पाहावे. बेलसरे याचा संपादित दासबोध ह्यासाठी चांगला आहे.

पुनः एकदा अभिनंदन. घरच्या सर्वांना मनाप्रमाणे स.न. अथवा अ.आआ.

आपला

रवोंद्र फडके.

